

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Veronika Kadavá

Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 25. července 2019

Veronika Kadavá

Poděkování

Na tomto místě si dovoluji poděkovat JUDr. Kláře Hamulákové, Ph.D., za ochotu, cenné poznámky, odborné rady a čas, které mi poskytla při vedení diplomové práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Dokazování	9
1.1 Povinnost tvrzení, povinnost důkazní a procesní břemena	11
1.2 Informační deficit	12
1.3 Ediční povinnost	14
1.4 Vyšetřovací důkaz	14
2 Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem	16
2.1 Vysvětlovací povinnost a civilní řízení sporné	16
2.2 Teoretické přístupy k vysvětlovací povinnosti	17
2.3 Předpoklady uložení vysvětlovací povinnosti	18
2.4 Povaha vysvětlovací povinnosti	20
2.5 Uložení vysvětlovací povinnosti straně nezátížené důkazním břemenem	21
2.6 Přenesení důkazního břemene v důsledku uplatnění vysvětlovací povinnosti	22
2.7 Následek uložení vysvětlovací povinnosti	23
2.8 Obrana proti uložení vysvětlovací povinnosti	25
3 Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem v soudní praxi	26
3.1 Právo bývalého společníka na informace o společnosti ve vztahu k vysvětlovací povinnosti a možnost uložení vysvětlovací povinnosti vedlejšímu účastníkovi	26
3.2 Vysvětlovací povinnost a substanciace žalobního návrhu	27
3.3 Přenesení důkazního břemene v důsledku uplatnění vysvětlovací povinnosti	29
3.4 Projev uplatnění vysvětlovací povinnosti v hodnocení důkazů	30
3.5 Vysvětlovací povinnosti při rozhodování o osvobození od soudního poplatku	31
3.6 Nesplnění vysvětlovací povinnosti a aplikace § 150 OSŘ	32
4 Zpřístupnění důkazního prostředku	34
4.1 Řízení o zpřístupnění důkazního prostředku dle zákona o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže	34
4.1.1 Dokazování v řízení o zpřístupnění dokumentu	36
4.1.2 Nezbytnost a přiměřenost návrhu a složení jistoty	36
4.1.3 Uložení povinnosti zpřístupnit dokumenty	36
4.1.4 Sankce za nesplnění povinnosti zpřístupnit důkazy	37

4.2	Zpřístupnění důkazního prostředku a vysvětlovací povinnost v návrhu zákona o hromadných žalobách	38
4.3	Otázka nezbytnosti zákonné úpravy řízení o zpřístupnění důkazního prostředku v českém právním řádu	38
5	Vysvětlovací povinnost ve věcném záměru civilního řádu soudního	40
5.1	Koncepce a zásady civilního procesu ve věcném záměru	40
5.2	Dokazování ve věcném záměru	41
5.3	Vysvětlovací povinnost ve věcném záměru.....	43
5.4	Další významné instituty věcného záměru spojené s vysvětlovací povinností	44
5.5	Vysvětlovací povinnost <i>de lege ferenda</i>	44
	Závěr	46
	Seznam použitých zdrojů	48
	Shrnutí	52
	Klíčová slova	53

Seznam použitých zkratk

Obch. zák.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění zákona č. 173/2013 Sb. účinném ke dni 1. července 2013
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Publikovaná sdělením č. 209/1992 Sb.
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZNŠHS	zákon č. 262/2017 Sb., o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže a o změně zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2006 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Diplomová práce se zaměřuje na téma vysvětlovací povinnosti strany nezátížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení (dále také jen „vysvětlovací povinnost“).

Zákonodárce stanovil jako jednu z hlavních zásad civilního procesu zásadu projednací. Ve sporném řízení může nastat situace, kdy jedna ze stran sporu nebude mít dostatek informací pro řádné vedení sporu. Strana ve sporu trpí informačním deficitem. K odstranění tohoto hendikepu se v soudní praxi vytvořila také tzv. vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem. Tato právní konstrukce má za cíl zejména dosažení materiální pravdy, tedy co nejúplnější zjištění skutkového stavu, aby bylo možno rozhodnout spravedlivě. Institut vysvětlovací povinnosti má původ v anglosaském právu. Později se s jistou opatrností objevil například i v Německu a Rakousku. Vysvětlovací povinnost se u nás začala objevovat v právní teorii na konci devadesátých let a v judikatuře ještě o něco později. O prosazení vysvětlovací povinnosti do českého právního povědomí se nejvíce zasloužil profesor Macur. Jeho názory v této oblasti postupně přejali nejen právní teoretici, ale i soudy ve své judikatuře.

Téma je jistě aktuální, a to nejen z důvodu probíhajících prací na novém procesním předpisu, ve kterém by vysvětlovací povinnost měla mít své místo. Zejména proto by si složitá problematika vysvětlovací povinnosti zasloužila větší pozornost odborné veřejnosti.

Cílem práce je hodnocení dosavadního přístupu k vysvětlovací povinnosti a nastínění možného přístupu do budoucna, aby bylo co možná nejlépe zajištěno právo na spravedlivý proces. V práci se zaměřuji pouze na sporné řízení, protože problematika procesních břemen, potažmo vysvětlovací povinnosti strany nezátížené důkazním břemenem, se v nesporném řízení nevyskytuje.

Vůdčí metodou zpracování práce je výklad právních norem. Výkladovým cílem je potom objektivně recentní výklad a v druhé polovině práce zejména subjektivně historický výklad. Práce je rozdělena do sedmi kapitol včetně úvodu a závěru. Obsahem první kapitoly je vymezení základních pojmů, které jsou zásadní pro vysvětlovací povinnost. Těmito pojmy jsou procesní povinnosti a procesní břemena, informační deficit, ediční povinnost a vyšetřovací důkaz. Druhá kapitola pojednává o teoretickém pojetí vysvětlovací povinnosti. Ve třetí kapitole analyzuji jednotlivá rozhodnutí Nejvyššího a Ústavního soudu, která se týkají zajímavých otázek týkajících se vysvětlovací povinnosti. Vedle konkrétních problémů, kterým se doposud judikatura věnovala, uvádím zjednodušeně vždy i skutkový stav věci, aby si čtenář mohl představit jednotlivé případy, v nichž se vysvětlovací povinnost může objevovat. S vysvětlovací povinností je velice úzce spojena problematika zpřístupnění důkazního

prostředku. Zpřístupnění důkazního prostředku je dnes upraveno v ZNŠHS a přejímá ho i návrh zákona o hromadných žalobách. Tomuto institutu, který je jedním ze způsobů řešení informačního deficitu, věnuji samostatnou kapitolu z důvodu novosti v našem právním řádu. Rovněž v jeho úpravě spatřuji významný „odrazový můstek“ pro úpravu vysvětlovací povinnosti. Pátá kapitola je věnována věcnému záměru civilního řízení soudního a otázce, zda a jak je v něm reflektována vysvětlovací povinnost. Na základě zjištěných poznatků se potom snažím dojít k *de lege ferenda* úvahám úpravy vysvětlovací povinnosti.

Výzkumné otázky zní: Jaký je dosavadní přístup právní teorie a soudů k vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem? Upravuje věcný záměr civilního řádu soudního vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem? Jak upravit vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem do budoucna?

Zdrojem pro mou práci jsou především díla profesora Macura, který se problematice dokazování a vysvětlovací povinnosti významně věnoval. Dále rovněž vycházím z díla docenta Lavického, který je členem pracovní skupiny věnující se práci na novém civilním řádu soudním. Ve třetí kapitole se zaměřuji zejména na judikaturu Nejvyššího a Ústavního soudu. V otázkách řízení o zpřístupnění důkazního prostředku využívám oba dostupné komentáře, tedy komentář od nakladatelství Wolters Kluwer a C.H. Beck. V páté kapitole vycházím ze zpřístupněného materiálu Ministerstva spravedlnosti k věcnému záměru civilního řádu soudního. Většina komentářové literatury a soudních rozhodnutí přímo cituje dílo profesora Macura. Dle mého názoru se tedy může zdát, že je k tématu dostatek literatury, ale opak je pravdou.

Diplomová práce vychází z právní úpravy aktuální k 1. 7. 2019.

1 Dokazování

Těžištěm nalézacího řízení, jakožto řízení, jehož cílem je nalézání práva¹, je právě dokazování. Cílem tohoto řízení je vydání spravedlivého a zákonného rozhodnutí. K rozhodnutí ve věci je nutné, aby soud během řízení získal relevantní skutkové poznatky. Tyto potřebné informace soud získává studiem, tedy mimoprocesně (obecné a právní vědomosti) a procesním dokazováním (konkrétní okolnosti případu).²

Dokazování v procesním smyslu je „*postup soudu, účastníků a dalších subjektů zúčastněných na řízení při získávání zpráv (informací) o skutečnostech vnějšího světa, které mohou být podkladem pro ověřování pravdivosti skutkových tvrzení účastníků.*“³ Tento postup je upraven právem a zvyklostmi, čímž dochází k naplnění zásady práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 LZPS čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Konkrétní nástroje, kterými lze prokázat určitou skutečnost, se nazývají důkazní prostředky. Dle § 125 OSŘ jsou důkazním prostředkem všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci. Zejména se jedná o výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Od důkazního prostředku odlišujeme předmět dokazování. Tím je skutečnost, která má být zjištěna. Pojmem důkaz rozumíme poznatek, který získáme z procesního dokazování.

Z teoretického hlediska se dokazování samotné, jakožto logický postup, dělí na několik fází. Následující rozdělení jednotlivých částí dokazování jsou založena na stejném principu, avšak nalezneme rozdíl v pojmenování nebo v jejich užším či širším vymezení.

Svoboda dělí fáze skutkových zjištění na:

1. stanovení předmětu dokazování,
2. vyhledání a označení důkazního prostředku,
3. zajištění důkazního prostředku,
4. provedení důkazního prostředku,
5. hodnocení důkazního prostředku
6. a hodnocení důkazních prostředků jednotlivě ve vzájemných souvislostech.⁴

---

¹ ZOULÍK, František. In WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 39.

² WINTEROVÁ, Alena. In WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 219.

³ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 16.

⁴ SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 246.

Winterová dělí dokazování na fáze:

1. navrhování důkazních prostředků,
2. obstarávání důkazů,
3. provádění důkazů
4. a hodnocení důkazů.⁵

Vzhledem k tématu práce se pozastavím pouze u pro toto téma relevantních fází dokazování. Pro přehlednost k tomu využiji dělení dle Winterové. K navrhování důkazních prostředků je nutná součinnost účastníků řízení, což ve sporném řízení plyne ze zásady projednací, zásady dispoziční a zásady kontradiktornosti.

Fáze obstarávání důkazů má za cíl fakticky získat účastníky navržené důkazní prostředky, aby mohl být jejich prostřednictvím řádně zjištěn skutkový stav. Tato fáze probíhá ve dvou rovinách. Navrhovatel předkládá soudu prostředky, které má sám k dispozici. Jedná se především o listinné důkazy či znalecký posudek dle § 127a OSŘ. Soud zajišťuje například předvolání svědků dle § 126 OSŘ, vyžádá si u orgánu veřejné moci odborné vyjádření nebo ustanoví znalce dle § 127 OSŘ.

Dle Macura je třeba, aby k řádnému zjištění skutkového stavu byl soud, v mezích zásady dispoziční a projednací, přiměřeně aktivní. Předpokladem takové aktivity je dotazovací, poučovací a vysvětlovací povinnost soudu.⁶ S těmito povinnostmi souvisí tzv. sociální koncepce civilního procesu. Podstatou uvedeného pojetí je posílení role soudce v řízení. Výsledkem by potom měla být účinnější ochrana práv a dosažení spravedlnosti. Opakem je potom koncepce liberální, která je založena zejména na procesní aktivitě stran, kdy je soudní spor jejich soukromou záležitostí. Soud je v tomto případě spíše pasivní a rozhodne pouze na základě skutečností, které vnesly do řízení samotné strany.⁷

Článek 90 Ústavy hovoří o poslaní soudů, kterým je poskytování ochrany právům zákonem stanoveným způsobem. „*Pokud mají soudy poskytovat především ochranu právům, rozumí se tím ochrana subjektivních soukromých i veřejných práv.*“⁸ Občanský soudní řád by tedy měl řízení upravovat tak, aby soud dospěl k co možná nejlepšímu zjištění skutečného stavu věci, a tím zajistil ochranu práv garantovanou Ústavou. K tomuto, dle mého názoru, lépe slouží sociální koncepce civilního procesu, která je spojena právě s vysvětlovací povinností

---

⁵ WINTEROVÁ, Alena. In WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 244–245.

⁶ MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 204–209.

⁷ LAVICKÝ, Petr, DVORÁK, Bohumil. Pro futuro. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 5, s. 154.

⁸ SLÁDEČEK, Vladimír. In SLÁDEČEK, Vladimír a kol. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1050.

strany nezátížené důkazním břemenem. Posílení role soudu ale musí v každém případě vycházet ze zákonné úpravy.

1.1 Povinnost tvrzení, povinnost důkazní a procesní břemena

Jak již bylo výše řečeno, dokazování je nejvýznamnější fází civilního procesu. Jeho hlavní funkcí je náležité zjištění skutkového stavu. Ve sporném řízení je s dokazováním spjata zejména zásada projednací. Konkrétní úpravu nalezneme v ustanoveních § 101 a § 120 odst. 1 OSŘ. Rozsah vnesených informací záleží na procesních stranách. Za určitých podmínek, dle § 120 odst. 2 OSŘ, může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Soud tedy nemůže, mimo uvedenou výjimku, své rozhodnutí založit na důkazu, který nebyl navržen. Navrhování důkazů je omezeno zásadou koncentrace řízení.

K zajištění procesní aktivity účastníků slouží instituty stanovené civilním procesním právem. Povinnost tvrzení je upravena v § 79 odst. 1 OSŘ, kdy žalobce v návrhu na zahájení řízení vylíčí rozhodné skutečnosti. Zákon ve stejném ustanovení ukládá žalobci povinnost k označení důkazů, tedy povinnost důkazní. Pro žalovaného jsou tyto povinnosti stanovené v § 101 odst. 1 a 2 a § 120 odst. 1 OSŘ. Tyto procesní povinnosti jsou stanovené zákonem a v důsledku jejich porušení hrozí účastníku určitá sankce.⁹ Soud proto účastníka nejprve vyzve k doplnění skutečností a poučí ho o tomto hrozícím následku dle § 118a OSŘ.

Procesní odpovědnost účastníka za nesplnění povinnosti tvrzení se projeví neunesením břemene tvrzení. Soud nebude mít k dispozici informace, dle kterých by mohl o sporu rozhodnout. Následkem nesplnění povinnosti bude pravděpodobně neúspěch strany ve sporu.

Důkazním břemenem je procesní odpovědnost účastníka za prokázání jeho tvrzení v soudním řízení. Pokud účastník svá tvrzení neprokáže, musí být následně ve sporu rozhodnuto v jeho neprospěch. Smyslem důkazního břemene je umožnit soudu rozhodnout i v případě, kdy pro spor významná skutečnost nemohla být prokázána nebo nebyla prokázána pro účastníkovu nečinnost.

Rozsah skutečností, které musí účastník prokázat, určuje hmotněprávní norma, která tímto určuje i nositele důkazního břemene. Zpravidla důkazní břemeno leží na tom účastníku řízení, který něco tvrdí a vyvozuje z toho právní důsledky, které jsou příznivé pro sebe samého.

---

⁹ MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 79.

Zhodnocení, že strana neunesla důkazní břemeno, lze učinit pouze, pokud soud provedl důkazy, které účastník označil k prokázání svého tvrzení.¹⁰ Dle § 120 odst. 1 věta druhá OSŘ, rozhodne soud, které z navržených důkazů provede. Soud nemusí provádět například důkazy, které nemají ve věci význam. Pokud soud navržený důkaz neprovede, musí své rozhodnutí vysvětlit v odůvodnění rozhodnutí.¹¹ Konstrukce důkazního břemene se tedy používá až v případě, kdy nedošlo k objasnění skutkového stavu. „Závěr o tom, že účastník neunesl důkazní břemeno, lze učinit jen tehdy, jestliže zhodnocení důkazů, které byly za řízení provedeny, neumožňuje soudu přijmout závěr ani o pravdivosti tvrzení účastníka, ani o tom, že by bylo nepravdivé.“¹² Důkazní břemeno nechápeme jako náhradu dokazování, ale nastupuje, když dokazováním nedošlo k objasnění skutkového stavu a nastal tzv. stav *non liquet*.¹³

Procesní povinnosti i procesní břemena jsou tedy v případě jejich nedodržení spojena s určitou procesní sankcí, která se v obou případech liší. Procesní břemeno je spojeno s negativním následkem, když je procesní strana nečinná. Tímto následkem je zhoršení procesního postavení bez ohledu na zavinění. Zatímco u procesní povinnosti nastane negativní následek v případě, kdy zákonodárce ukládá nějakou povinnost, kterou procesní strana nesplní. Sankcí je vznik procesní odpovědnosti za zaviněné protiprávní jednání.¹⁴

1.2 Informační deficit

Ve sporném řízení jsou strany sporu zpravidla znalé skutkového stavu a mají k dispozici dostatek skutkového materiálu k podložení svých tvrzení. Může však nastat situace, kdy účastník trpí objektivně nepřekonatelným nedostatkem informací, který může způsobit nemožnost naplnění jeho procesních povinností.¹⁵ Tzv. informačním deficitem může účastník trpět zaviněně, či bez svého zavinění.

V případě, kdy účastník trpí nedostatkem informací bez svého zavinění, je dle Macura ohroženo jeho subjektivní právo na spravedlivý proces. Z objektivního hlediska hrozí porušení účelu civilního procesu, které spočívá v zajištění ochrany práv a rozhodnutí sporu dle reálného

---

¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2014, sp. zn. 33 Cdo 729/2013

¹¹ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 594.

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2002, sp. zn. 21 Cdo 762/2001

¹³ MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 9.

¹⁴ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 124–127.

¹⁵ SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 423.

skutkového stavu.¹⁶ Z podstaty věci plyne, že soud spíše poskytne součinnost k překonání informačního deficitu straně, která tímto deficitem trpí nezaviněně.

Informační deficit může vzniknout před zahájením řízení nebo až v jeho průběhu. V případě, že se deficit vyskytne již před zahájením řízení, bude podaná žaloba strany pravděpodobně více či méně vadná, respektive nedostatečně substancovaná. Soud vždy nejprve vyzve navrhovatele k odstranění vad a stanoví k tomu lhůtu dle § 43 odst. 1 OSŘ. Nedostatečně substancovaná žaloba ale automaticky neznamená její odmítnutí soudem. Takový přístup by mohl mnohdy vést k *degenatio instituae*, tedy odepření spravedlnosti. Odmítnutá žaloba nevytváří překážku *res iudicata*.¹⁷

Důsledkem toho, že dokazování je určitý proces, může informační deficit účastníka nastat i v průběhu řízení. V tomto případě by už ale výsledek soudního sporu mohl mít pro účastníka řízení fatální následky. Jak již bylo výše řečeno, v předchozím případě by odmítnutí žaloby nevedlo k vytvoření překážky *res iudicata*. Zde by však situace pravděpodobně vedla k neunesení procesního břemene a následnému neúspěchu strany ve sporu. Následkem by už samozřejmě bylo vytvoření překážky *res iudicata*, věc rozsouzená.

V následujících částech práce se věnuji institutům, které mají kompenzovat důkazní nouzi účastníka soudního sporu. Instituty k tomuto účelu určené je nutné vnímat skrze obecné principy civilního procesu, které slouží k naplnění ochrany soukromých subjektivních práv osob. Jedná se zejména o instituty ediční povinnosti, vyšetřovacího důkazu, zpřístupnění důkazního prostředku a vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem. Připuštěním těchto institutů dochází k realizaci ochrany slabšího a zajištění zásady rovnosti zbraní procesních stran.¹⁸ Dále považuji za důležité alespoň zmínit, že institut zajištění důkazu, který slouží k zajištění důkazu tak, aby bylo možné ho v řízení uplatnit, stejně tak ani institut předběžného opatření neslouží k odstranění informačního deficitu.¹⁹

Základní podmínkou pro užití těchto institutů je nestrannost soudu. Další extrémně důležitou podmínkou je, že soud poskytne součinnost pouze té straně, kterou tíží deficit vzniklý

---

¹⁶ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 61.

¹⁷ ŠULÁKOVÁ, Martina. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 178.

¹⁸ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, Ingrid. Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. ve světle novely občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb. - vysvětlovací důkaz ve sporném řízení? In LAVICKÝ, Petr, SPÁČIL, Jiří (ed). *Macurův jubilejní památník: k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 100.

¹⁹ Tamtéž s. 108.

bez její viny a až v případě, kdy jej nemůže překlenout sama. Nutné je také připomenout, že aktivita soudu se samozřejmě vždy uplatňuje až subsidiárně.²⁰

1.3 Ediční povinnost

Je-li účastník sporu postižen informačním deficitem, může být jeho situace vyřešena uložením tzv. ediční povinnosti. Tato povinnost je upravena v § 129 odst. 2 OSŘ. Soud může uložit tomu, kdo disponuje listinou sloužící k důkazu, aby ji předložil. Na uložení této povinnosti soudem neexistuje právní nárok. Vždy bude záležet na konkrétní situaci a na úvaze soudu.²¹ Vrchní soud zdůrazňuje, že uložení této povinnosti je odvislé od důvodů vzniku důkazní nouze strany.²² Tyto důvody musí být i v tomto případě objektivně nezaviněné. U strany nezatížené důkazním břemenem tento institut prakticky vede k naplnění institutu vysvětlovací povinnosti.²³

Soud má možnost uložit ediční povinnost třetí osobě, ale i účastníku řízení.²⁴ Následkem porušení ediční povinnosti u třetí osoby může být uložení pořádkové pokuty dle § 53 OSŘ. Pokud tuto povinnost poruší účastník řízení, hrozí mu sankce. Tato sankce se projeví v hodnocení důkazů v neprospěch strany, která povinnost nesplnila.²⁵ K takové situaci dojde zejména v případě, kdy účastník listinu například úmyslně zničil, nebo nemůže prokázat důvod jejího nepředložení.²⁶

1.4 Vyšetřovací důkaz

Dalším nástrojem k odstranění informačního deficitu a tím zajištění principu rovnosti, je vyšetřovací důkaz. Vyšetřovacího důkazu se v procesním právu užije, „*když důkazní prostředek nebo důkazní návrh procesní strany neumožňuje podat důkaz o pravdivosti konkrétních skutkových tvrzení, ale má poskytnout této straně možnost, aby poznala skutečnosti, důležité pro posouzení sporné věci a teprve na základě těchto nových poznatků mohla přednést s potřebnou určitostí svá skutková tvrzení a dokázat jejich pravdivost.*“²⁷ Na základě

²⁰ MACUR, Josef. Zájem stran na vysvětlení skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999, roč. 6, č. 2, s. 10–11.

²¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. srpna 2014, sp. zn. 1 Cmo 9/2014–108

²² Tamtéž

²³ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 640.

²⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. srpna 2014, sp. zn. 1 Cmo 9/2014–108

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. března 2006, sp. zn. 21 Cdo 731/2006

²⁶ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 640–641.

²⁷ MACUR, Josef. Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 5, s. 201.

vyšetřovacího důkazu tedy procesní strana získá informace, které jí pomohou formulovat svá skutková tvrzení tak, aby naplnila své procesní povinnosti.

Vyšetřovací důkaz je prostředkem, který napomůže snížení informačního deficitu tím, že soud snižuje své nároky na substancování důkazního návrhu účastníka, který tímto deficitem trpí. Soud se v takovém případě spokojí s tzv. opěrnými body důkazního návrhu. Obecně se požadavek vyšetřovacího důkazu považuje za nepřipustný až v případě, kdy procesní strana nemá ani domněnku či podezření o průběhu určitých událostí, tedy se navrhovaným dokazováním pouze pokouší získat informace pro svůj další postup v řízení.²⁸

Dále je důležité zdůraznit, že vyšetřovací důkaz lze užít pouze v řízení sporném. V řízení nesporném, ve kterém se uplatňuje zejména zásada vyhledávací, nemá tento nástroj procesního práva své uplatnění.²⁹ Příkladem uplatnění vyšetřovacího důkazu v praxi bylo před účinností ZŘS řízení o popření otcovství. Muž, který tvrdil, že není otcem, navrhoval zkoušku DNA. Svou domněnku, že matka dítěte měla poměr s jiným mužem, však nemohl nijak dokázat. Pokud muž svá tvrzení konkretizoval a alespoň rámcově podložil, soud zpravidla zkoušku DNA nařídil. „*Přestože je řízení o určení otcovství sporným řízením, odpovědnost za zjištění skutkového stavu neleží na stranách, jako je tomu v typickém sporu ovládaném zásadou projednací, ale na soudu.*“³⁰ Dnes je však řízení o popření otcovství dle § 2 písm. r) a § 417 an. ZŘS řízením nesporným.

---

²⁸ MACUR, Josef. K problematice určitosti důkazních návrhů v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 2000, roč. 7, č. 4, s. 26–27.

²⁹ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 20.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07, bod 15.

2 Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem

Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem je povinností procesní strany, která má informace k objasnění, vysvětlení a doplnění tvrzení vůči straně, která trpí informačním deficitem.³¹ Vysvětlovací povinnost je dle Macura speciálním případem vyšetřovacího důkazu.³² Svoboda uvádí, že soud má poskytnout součinnost k odstranění informačního deficitu, pokud jej není účastník schopen překonat vlastními silami, nenese na tom podíl viny a soud o to požádá.³³

2.1 Vysvětlovací povinnost a civilní řízení sporné

Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem, která je zvláštním případem vyšetřovacího důkazu, se uplatňuje pouze ve sporném řízení. Ve sporném řízení jsou strany nuceny, pokud chtějí uspět, k procesní aktivitě. Macur hovoří o „negativní spolupráci stran“³⁴. Jak již bylo zmíněno, účastníci jsou povinni tvrdit a následně prokazovat to, co je v jejich procesním zájmu. Tento proces by měl ve výsledku přinést soudu dostatek informací, na jejichž základě by mohl spor rozhodnout, aniž by nějak významně do sporu zasahoval.

V soudním řízení, ve kterém je aktivita soudu omezena pouze na podporu a usměrňování stran tak, aby v rámci svých procesních povinností poskytovaly rozhodné informace, soud iniciativně vede strany, ale nevytváří nové procesní povinnosti a břemena.³⁵ Takové řízení je tedy založeno na převážné procesní aktivitě stran. Opakem je řízení založené na převážné aktivitě soudu. Soudce je aktivní a v řízení vyhledává, vyšetřuje a volně ukládá stranám procesní povinnosti a břemena.³⁶ Takový způsob vedení řízení nezajišťuje právní jistotu, předvídatelnost průběhu nebo výsledku řízení a celkovou spravedlivost řízení.

Sporné řízení by proto mělo být založeno na prvním uvedeném modelu. Soud v tomto případě řízení spíše vede, než že by do něj iniciativně zasahoval. Takový přístup vyžaduje úpravu problematiky procesních břemen a povinností zákonem tak, aby byl předem vyloučen

---

³¹ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 97.

³² MACUR, Josef. Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 5, s. 201.

³³ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 109.

³⁴ MACUR, Josef. Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 5, s. 202.

³⁵ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 138–139.

³⁶ Tamtéž s. 137.

svévolný zásah soudce. Úkolem soudce je potom „pouze“ zjišťování, zda strana unesla své břemeno, či splnila svou povinnost. Z toho plyne, že i vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem musí být přímo stanovená zákonem nebo vyvoditelná ze zásad civilního procesního práva, tak aby její uložení nezáviselo pouze na libovůli soudce.³⁷

Pokud dojde k zákonné úpravě vysvětlovací povinnosti, dojde k posílení role soudu ve sporném řízení, jak to vyhovuje sociální koncepci civilního procesu. Soudce by mohl za podmínek stanovených zákonem uložit vysvětlovací povinnost a tím lépe dosáhnout účelu řízení.

2.2 Teoretické přístupy k vysvětlovací povinnosti

V literatuře najdeme několik přístupů k pojetí vysvětlovací povinnosti strany nezátížené důkazním břemenem. Mezi ty významnější můžeme zařadit tzv. obecnou vysvětlovací povinnost. Ta jako základní východisko uvádí, že hlavním cílem soudního řízení je bezpodmínečné nalezení pravdy. Obě strany sporu mají zájem na tom, aby došlo k ochraně jejich ústavně zajištěných práv, zejména pak na soudní rozhodnutí dle materiální pravdy.³⁸ Tato teorie tedy ve své podstatě vkládá soudci do rukou neomezenou vyšetřovací pravomoc.

Existuje samozřejmě i řada opačných názorů, které vysvětlovací povinnost odmítají. Svoje stanovisko opírají například o tvrzení, že pokud zákonodárce stanovil pravidla o důkazním břemeni, není teorie o vysvětlovací povinnosti upotřebitelná a ani možná, protože o ní zákonodárce mlčí. Dále upozorňují, že přípuštění vysvětlovací povinnosti přináší nebezpečí spočívající v nárůstu soudcovské moci. Na otázku týkající se existence a následného odstranění informačního deficitu strany, nalézají odpověď v hmotném právu, konkrétně v ustanoveních týkajících se ochrany dobré víry. Problémem je, že ochrana dobré víry v hmotném právu řeší pouze situace, kdy se protistrana úmyslně zbavila důkazů, které by mohly sloužit druhé straně.³⁹

První uvedený přístup k pojetí vysvětlovací povinnosti je nesprávný zejména z důvodu, že hlavním cílem civilního procesu není nalézání materiální pravdy. Svoboda uvádí, že se zásada materiální pravdy v českém civilním procesu neprojevuje od novely OSŘ č. 30/2000 Sb.⁴⁰ Tento závěr samozřejmě neznamená, že by měl soudce rezignovat na zjišťování skutečné pravdy. Jako lepší se spíše jeví hledání tzv. procesní pravdy. Procesní

---

³⁷ Tamtéž s. 134.

³⁸ Tamtéž s. 101–103.

³⁹ Tamtéž s. 107–108.

⁴⁰ SVOBODA, Karel. Limity aktivního dokazování soudem. Může si soud v civilním řízení dokazovat, co chce? *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 15, s. 562–563.

pravda nemusí realitu zcela vystihovat, ale vzniká dle zákonného postupu stran v soudním řízení.⁴¹ Projevem procesní pravdy jsou potom například ustanovení § 120 odst. 3, § 153 odst. 1 nebo § 153b OSŘ. Existence těchto instrumentů je ve sporném řízení nezbytná, protože soud nemůže nahrazovat neaktivitu stran a musí přijmout určitý závěr z těchto institutů plynoucí.⁴²

Co se týká přístupů, které vysvětlovací povinnost odmítají, jsou také chybné. Pokud účastník řízení trpí nevyváženou nevýhodou, například nezaviněným informačním deficitem, musí se tím soud zabývat a takovou nevýhodu odstranit.⁴³ Navíc dnes je už vysvětlovací povinnost uznávána nejen v právní teorii, ale i v soudní praxi.

Obecně platí, že jakékoliv extrémní řešení zpravidla nebývá tou nejlepší cestou. Ve své práci se proto pokouším alespoň částečně nastínit problémy, které s sebou vysvětlovací povinnost přináší a tím stanovit směr, jak by se mohlo k vysvětlovací povinnosti strany nezátížené důkazním břemenem přistupovat.

2.3 Předpoklady uložení vysvětlovací povinnosti

Potřeba uložení vysvětlovací povinnosti strany nezátížené důkazním břemenem vzniká v situaci, kdy strana zatížená důkazním břemenem nemůže z objektivních důvodů předložit důkaz k prokázání svých tvrzení. Existuje tedy nezávisle na vůli soudu, často ještě před zahájením soudního řízení. Pro představu uvedu několik příkladů vzniku vysvětlovací povinnosti. Strana zatížená důkazním břemenem nezná totožnost svědků škodné události, kteří by mohli její tvrzení potvrdit a zároveň je strana druhá prokazatelně zná. Dále typická situace, kdy menšinový spoluvlastník nemá přístup k listinám, které jsou pro ni v soudním řízení zásadní a účastník nezátížený důkazním břemenem, jakožto většinový spoluvlastník, je má prokazatelně ve své dispozici. Dalšími konkrétními případy vzniku vysvětlovací povinnosti se zabývám v následující kapitole.

Soud ve výše uvedených situacích, za splnění určitých podmínek, uloží straně nezátížené důkazním břemenem povinnost identifikovat svědky škodné události nebo například předložit listiny, které druhá strana potřebuje k dalšímu pokračování ve sporu. Macur uvádí, že obsahem povinnosti může být například výslech účastníka, ohledání předmětu nebo umožnění přístupu

---

⁴¹ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 19.

⁴² NOP, Michal. Proč nejde a nemá jít ve sporném civilním řízení primárně o nalezení pravdy. In MACKOVÁ, Alena a kol. *Aktuální otázky civilního a trestního řízení: se zaměřením na rekonstrukci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu*. Praha: Spolek českých právníků Všeherd, 2016, s. 136.

⁴³ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 111.

na pozemek.⁴⁴ Soud tímto vyrovná vzniklou nerovnost mezi stranami ve sporu spočívající v nezaviněném nedostatku důkazních prostředků.

Vysvětlovací povinnost lze uložit až v případě splnění určitých podmínek. Strana, která žádá o uložení vysvětlovací povinnosti, musí uvést tzv. opěrné body⁴⁵, protože substancovaný přednes zatím poskytnout nemůže.⁴⁶ Opěrnými body jsou zejména „*tvrzení a podklady, které odůvodňují závěr, že účastník se bez své viny ocitl v informační a důkazní nouzi, kterou sám nemůže překonat*“⁴⁷. Tyto předpoklady k uložení vysvětlovací povinnosti mají zajistit, aby nedocházelo k jejímu zneužívání. Vysvětlovací povinnost by měla být soudem uložena po přezkoumání návrhu podaného stranou, která vysvětlovací povinnost po druhé straně žádá. Níže rámcově uvádím, jaké minimální podmínky by měl návrhovatelský návrh naplňovat. Návrh by měl, kromě obecných náležitostí, obsahovat:

1. odůvodnění, proč požaduje uložení vysvětlovací povinnosti,
2. z jakého důvodu nedisponuje potřebnými informacemi a proč nemá možnost informace získat jiným způsobem⁴⁸
3. a rámcový návrh toho, jak by bylo možné informační deficit odstranit a co přesně požaduje.⁴⁹

Další podmínky, které musí být soudem přezkoumány:

4. zda není informační deficit návrhovatele úmyslně zaviněný druhou procesní stranou,
5. jestli má druhá strana informace vůbec k dispozici,
6. zda je uložení vysvětlovací povinnosti k prokázání tvrzených skutečností návrhovatele nezbytně nutné
7. a jestli uložení vysvětlovací povinnosti může vést k odstranění informačního deficitu.

Soud bude nejprve zkoumat z jakého důvodu strana žádá uložení vysvětlovací povinnosti. Ten, kdo požaduje uložení vysvětlovací povinnosti musí sdělit k prokázání jakých skutečností strana uložení vysvětlovací strany požaduje. Dále bude soud zkoumat důvody vzniku informačního deficitu strany nezátížené důkazním břemenem. Konkrétně zda její deficit nevzniknul jejím zaviněním. Rovněž musí soud posoudit, jestli nelze informační deficit strany odstranit jiným způsobem. Soudce se také zaměří na to, zda není pro návrhovatele zisk

---

⁴⁴ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 157.

⁴⁵ Tamtéž s. 147.

⁴⁶ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 592.

⁴⁷ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 113.

⁴⁸ MACUR, Josef. Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 5, s. 203–204.

⁴⁹ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 112.

informací pouze nákladnější nebo složitější než pro stranu procesním břemenem nezatíženou.⁵⁰ Navrhovatel musí uvést jaké informace si představuje od protistrany získat a také způsob, jakým chce informace získat, například označení svědka nebo zbavení mlčenlivosti určité osoby. Svoboda uvádí, že návrh by měl být co možná nejkonkrétnější. Zároveň ale uznává, že vzhledem k informačnímu deficitu může být odůvodnění návrhu obtížné, a proto se hodnocení soudu musí odvíjet vždy od konkrétní situace.⁵¹ Zmírnění požadavku na určitost důkazního návrhu může zejména spočívat v tom, že se soudce spokojí s uvedením pouhé domněnky nebo podezření. Snížení takového požadavku ale nikdy nesmí překročit míru, která je v daném konkrétním případě nezbytná.⁵²

Následky vzniku informačního deficitu, který je úmyslně zaviněný stranou nezatíženou důkazním břemenem, se pro složitost konkrétněji zabývám v podkapitole 2.5. Dále musí soud vyhodnotit, zda strana, které má povinnost vzniknout, reálně disponuje vyžadovanými informacemi. Nelze, aby strana musela po informacích pátrat, vyšetřovat či konat rozborů atd.⁵³ Soud přezkoumá, zda je uložení povinnosti vůbec potřebné k prokázání navrhovatelových tvrzení a není nadbytečné. Konečně soud musí zkoumat, zda by uložení povinnosti vůbec mohlo vést k odstranění informačního deficitu.⁵⁴ Pokud nebudou naplněny výše uvedené požadavky, které uvádím, nelze vysvětlovací povinnost uložit.

2.4 Povaha vysvětlovací povinnosti

Pokud chceme zkoumat pravidla pro uplatňování vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem a její následky pro procesní strany, je nutné nejprve určit jaká je její právní povaha. Konkrétně zda se jedná o procesní břemeno, či procesní povinnost.

Macur ve své práci uvádí, že se jedná o procesní povinnost. Argumentaci zakládá na tom, že je straně uloženo určité jednání. Pokud strana nebude konat, nepostihnou ji nepříznivé právní následky pouze v případě, kdy jedná nezaviněně. U důkazních břemen se zavinění strany nezkoumá a nepříznivý následek následuje vždy. Příkladem může být situace, kdy listinný důkaz, který navrhovatel vysvětlovací povinnosti požaduje, shořel. Pokud by byla vysvětlovací povinnost břemenem, povinná strana by byla postižena sankcí v každém případě, bez ohledu

---

⁵⁰ MACUR, Josef. Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 5, s. 204.

⁵¹ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 112.

⁵² MACUR, Josef. K problematice důkazních návrhů v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 2000, roč. 7, č. 4, s. 26–27.

⁵³ MACUR, Josef. Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 5, s. 204.

⁵⁴ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 122.

na zavinění. V případě, že budeme na vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem pohlížet jako na procesní povinnost, budeme muset zkoumat zavinění povinného. Jestliže listinu nezničil úmyslně nebo neporušil žádnou povinnost při jejím uchovávání, soud mu vysvětlovací povinnost nemůže uložit.⁵⁵ Takový přístup k vysvětlovací povinnosti je jistě komplikovanější, avšak více slouží k zajištění spravedlivosti soudního řízení.

2.5 Uložení vysvětlovací povinnosti straně nezátížené důkazním břemenem

Poté, co soudce přezkoumá požadavky pro uložení vysvětlovací povinnosti:

1. uloží vysvětlovací povinnost straně nezátížené důkazním břemenem ohledně okolností, kterých se informační deficit týká (tzv. speciální vysvětlovací povinnost⁵⁶),
2. vysloví, že straně nezátížené důkazním břemenem nelze uložit vysvětlovací povinnost,
3. nebo rozhodne, že došlo k zaviněnému zmaření důkazu protistranou a v důsledku toho přeneše důkazní břemeno *extra legem*.

K uložení vysvětlovací povinnosti může dojít až za splnění všech v podkapitole 2.3 uvedených bodů. Jejich zkoumání se může podobat dokazování ve věci samé. Svoboda dokonce hovoří o „řízení uvnitř řízení“⁵⁷, jehož výsledkem bude procesní rozhodnutí o uložení vysvětlovací povinnosti, které by se řídilo § 167 an. OSŘ. Dle Macura však nelze hodnotit důkazy dříve, než skončí jednání a vykonají se důkazy. Uvádí, že soud nemůže takto předběžně zkoumat skutková tvrzení. Připouští pouhý přezkum opodstatněnosti důkazního návrhu.⁵⁸ V této problematice se přikláním spíše k názoru Svobody. Mezi hodnocením opodstatněnosti uložení vysvětlovací povinnosti a „pouhým“ zkoumáním opodstatněnosti důkazního návrhu neshledávám žádný zásadní rozdíl.

V případě, kdy nelze vznik informačního deficitu přičíst k tíži žádné procesní straně, soud vysvětlovací povinnost neuloží. Například jediný svědek, kterého mohla druhá procesní strana označit, již zemřel.⁵⁹ Poslední možnosti, jak může soud rozhodnout, tedy přenesením důkazního

---

⁵⁵ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 160–161.

⁵⁶ MACUR, Josef. Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 5, s. 204.

⁵⁷ SVOBODA, Karel. Dokazování. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 112.

⁵⁸ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 153–155.

⁵⁹ SVOBODA, Karel. *Nové instituty českého civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 167.

břemene *extra legem*, se z důvodu výraznějších rozporů mezi autory věnuji v následující podkapitole.

2.6 Přenesení důkazního břemene v důsledku uplatnění vysvětlovací povinnosti

V civilním sporu důkazní břemeno tíží vždy jen jednu stranu. Strana druhá je tedy z logiky věci důkazním břemenem nezatížená. Za předpokladu že se strana nesoucí důkazní břemeno dostane do situace, kdy nezaviněně trpí nedostatkem informací, je dle již uvedené definice vysvětlovací povinnosti, nutný zásah soudu.

Dle Svobody vede uplatnění vysvětlovací povinnosti k přenesení procesního břemene na protistranu.⁶⁰ S tímto tvrzením si však dovolím z větší části nesouhlasit, a to z následujících důvodů. Základním pravidlem pro rozdělení procesních břemen je, že každý je zatížen procesním břemenem ohledně tvrzení, které je v jeho prospěch. V případě, že zákonodárce měl v úmyslu, aby se toto pravidlo neužilo, stanoví to výslovně nebo vyvratitelnou domněnkou. Příkladem jsou ustanovení § 2925 odst. 3 OZ, § 4 odst. 1 ZOK nebo 133a OSŘ. Pokud zákonodárce důkazní břemeno uložil stranám jinak, než stanoví obecné pravidlo, nejedná se o přenesení důkazního břemene.⁶¹ Uvedená ustanovení také podporují teorii, že soud nemůže posuzovat přenášení důkazního břemene podle konkrétní situace *ad hoc*.⁶² Pokud zákonodárce stanovil konkrétní výjimky z obecného pravidla, soudce nemůže v řízení přenášet důkazní břemeno jinak než v případech stanovených. Svoboda hovoří o „statickém pojetí důkazních břemen“⁶³.

O přenesení důkazního břemene se nejedná ani v případě kyvadlového přenášení subjektivního důkazního břemene konkrétního. Tím rozumíme případy, kdy má strana nezatížená důkazním břemenem podat protidůkaz nebo zpochybnit tvrzení strany zatížené důkazním břemenem.⁶⁴ Lavický uvádí, že se zde jedná o institut odlišný, konkrétně ho označuje jako tzv. vedení důkazu.⁶⁵ Macur hovoří o konkrétním břemeni důkazním jako o důkazu, či protidůkazu. Podle jeho názoru je konkrétní břemeno důkazní pouze důsledkem kontradiktorního sporu, a proto není důkazním břemenem v pravém slova smyslu.⁶⁶

---

⁶⁰ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 120.

⁶¹ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. 1. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 227.

⁶² LAVICKÝ, Petr. Flexibilní důkazní břemeno? *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 22, s. 765.

⁶³ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 38.

⁶⁴ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 9.

⁶⁵ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. 1. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 227.

⁶⁶ MACUR, Josef. Zájem stran na vysvětlení skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999, roč. 6, č. 2, s. 18.

Teorie důkazních břemen tedy slouží k zajištění právní jistoty tím, že zabraňuje soudci rozhodnout dle své libovůle.⁶⁷ Slouží také k zajištění předvídatelnosti průběhu řízení a rozhodnutí soudu.

Přenesením nebo také obrácením důkazního břemene rozumíme situaci, kdy soud posoudí rozdělení důkazních břemen jinak, než stanovil zákonodárce.⁶⁸ Konkrétně se jedná o tzv. obrácení důkazního břemena *extra legem*.⁶⁹ Jediným možným případem, kdy lze uvažovat o obrácení důkazního břemene, je tzv. soudcovské dotváření práva, které musíme odlišovat od *ad hoc* posuzování dělení důkazního břemene pro určité konkrétní situace⁷⁰. Jedná se o typové případy, v nichž dochází k zásahům do principu ochrany slabšího a rovnosti stran. Příkladem mohou být například tzv. medicínské spory.

Mám za to, že v situaci, kdy dojde k zaviněnému zmaření důkazu protistranou, který následně vyvolá informační deficit strany zatížené důkazním břemenem, se opravdu jedná o obrácení důkazního břemene, jak uvádí Svoboda. K uložení vysvětlovací povinnosti totiž vůbec nemůže dojít. Nelze totiž naplnit podmínku, že ten, komu má být vysvětlovací povinnost uložena, má k dispozici vyžadované informace. V ostatních případech vzniku nezaviněného informačního deficitu strany zatížené důkazním břemenem, kdy nedošlo k zaviněnému zmaření důkazu protistranou, už ale o přenášení břemene hovořit nelze. Následkům, které budou mít uložení vysvětlovací povinnosti, se věnuji v následující podkapitole. Za důležité považuji upozornit, že uvedený případ řešení situace úmyslného zmaření důkazu, který povede k obrácení důkazního břemene, nemá oporu v zákoně. Domnívám se proto, že je více než vhodné na takové situace v novém procesním předpise pamatovat a zákonem stanovit obecná pravidla, která umožní jejich řešení, aniž by muselo docházet k obrácení břemene *extra legem*.

2.7 Následek uložení vysvětlovací povinnosti

V předchozí podkapitole uvádím řešení specifické situace, kdy došlo k zaviněnému zmaření důkazu protistranou. V ostatních případech, za splnění všech podmínek, uloží soud straně nezatížené důkazním břemenem povinnost vysvětlovací. Povinný má následující možnosti:

---

⁶⁷ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 61.

⁶⁸ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. 1. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 226.

⁶⁹ MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s.79–84.

⁷⁰ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. 1. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 225–226.

1. podá vysvětlení,
2. odmítne podat vysvětlení,
3. bude nečinný,
4. podá neúplné vysvětlení
5. nebo podá lživé vysvětlení apod.

Strana nezatížená důkazním břemenem je povinna uvádět pravdivá tvrzení dle zásady pravdivosti. Soud není oprávněn splnění povinnosti vynucovat například uložením pořádkové pokuty.⁷¹ Macur jako jediný možný následek porušení vysvětlovací povinnosti shledává v zohlednění jejího nesplnění v rámci hodnocení důkazů. Pokud povinný podá prokazatelně neúplné či lživé vysvětlení, bude nečinný nebo odmítne podat vysvětlení z jiných než zákonných důvodů, nastoupí sankce. Pokud strana takto jedná úmyslně, lze důvodně předpokládat, že se zřejmě snaží zatajit pro ni nepříznivý stav věci.⁷² Takové jednoznačně zjištěné protiprávní jednání lze hodnotit dle zásady volného hodnocení důkazů. Soud může uložit procesněprávní sankci spočívající v nabytí plného přesvědčení o pravdivosti tvrzení strany zatížené důkazním břemenem. Pouze v rámci volného hodnocení důkazů lze zkoumat a uplatňovat všechna složitá kritéria týkající se problematiky vysvětlovací povinnosti.⁷³ Takový závěr je však dle Balarina chybný.

Balarin uvádí, že výše uvedená úvaha, která spočívá v tvrzení, že pokud strana nesplní svou vysvětlovací povinnost, bude tak činit z důvodu, že podání vysvětlení by pro ni mělo nepříznivé následky, není atributem volného hodnocení důkazů.⁷⁴ Vede totiž k „předepisování, čemu má soud uvěřit“⁷⁵. „Obecně platí zásada, že při hodnocení důkazů soud přičte zatajení důkazu k tíži toho účastníka řízení, který jej k návrhu protistrany nepředložil, ačkoliv z ostatních důkazů a tvrzení vyplývá, že jej objektivně předložit mohl.“⁷⁶ Následkem nesplnění vysvětlovací povinnosti by tedy spíše mělo být, že soud bude tvrzení, které mělo být uložením povinnosti prokázáno, považovat za prokázané v neprospěch strany, která vysvětlovací povinnost nesplnila.

---

⁷¹ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 168–169.

⁷² CHMELÍČEK, Petr. Vybrané aktuální otázky vývoje civilního procesu v Evropě. *Evropské právo*, 2003, roč. 11, č. 11, s. 2.

⁷³ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 183.

⁷⁴ BALARIN, Jan. Míra důkazu a důkazní břemeno v kontextu hodnocení důkazů v soudní praxi. *Bulletin advokacie*, 2019, roč. 26, č. 1–2, s. 26–27.

⁷⁵ Tamtéž s. 27.

⁷⁶ JIRSA, Jaromír. In JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení soudcovský komentář. Kniha II § 79–180 občanského soudního řádu*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 353.

2.8 Obrana proti uložení vysvětlovací povinnosti

Problematice opravných prostředků proti stanovení vysvětlovací povinnosti není v literatuře věnována téměř žádná pozornost. Vysvětlovací povinnost je straně uložena procesním usnesením, proti němuž není dnes dle § 202 odst. 1 písm. a) OSŘ odvolání přípustné. Svoboda dále uvádí, že pokud bude požadavek stanovení povinnosti zamítnut nesprávně, může to být důvod pro podání odvolání proti rozsudku.⁷⁷ Posouzení uložení vysvětlovací povinnosti je právní otázkou, proto by přicházelo v úvahu uplatnění odvolacího důvodu dle § 205 odst. 2 písm. g) OSŘ. Dále například dle § 205 odst. 2 písm. f) ve spojení s § 205a OSŘ. Dalšími opravnými prostředky mohou samozřejmě být dovolání, které může významně posloužit při sjednocování judikatury. V úvahu rovněž přichází i obnova řízení například z důvodu, že existují důkazy, které účastník nemohl bez své viny použít v původním řízení dle § 228 odst. 1 písm. a) OSŘ. Objevil se například důkaz, který osvědčuje, že ten, komu mohla být v původním řízení uložena vysvětlovací povinnost, disponuje informacemi důležitými pro řízení.

De lege ferenda by šlo například uvažovat o umožnění podat odvolání proti usnesení týkající se uložení či neuložení vysvětlovací povinnosti. Dle mého názoru se jedná o komplikovanou problematiku, která může výrazně zasáhnout do jiných právních principů a zásad, proto by si tuto výjimku zcela jistě zasloužila. Navíc vysvětlovací povinnost je spíše výjimečnou záležitostí, proto by nedošlo k žádnému výraznějšímu zatížení odvolacích soudů. Na druhou stranu by jistě došlo k prodloužení délky celého řízení. Pokud má však takové opatření posloužit k lepší ochraně práv účastníků, lze tím prodloužení řízení zcela jistě ospravedlnit.

---

⁷⁷ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 112–113.

3 Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v soudní praxi

Jedna z prvních zmínek o vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem se u nás objevuje v nálezu Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07. Ústavní soud vyslovil, že průlomem principu v řízení ovládaném projednací zásadou, kdy nikdo není povinen podávat důkazní materiál proti sobě samému, je „*tzv. vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem, na jejímž základě procesní strana, nezatížená (subjektivním) břemenem důkazním a břemenem tvrzení, podrobně vysvětluje a objasňuje skutečnosti, o nichž má dostatečné informace, ačkoliv tyto skutečnosti by měl ve vlastním zájmu ve svých skutkových tvrzeních podrobně přednést její odpůrce; ten však potřebnými informacemi nedisponuje a nemá ani reálnou možnost získat je jiným způsobem než na základě substancovaného přednesu druhé procesní strany*“⁷⁸. Ve svém rozhodnutí Ústavní soud odkazuje na dílo Macura.⁷⁹

*„Procesualistika samozřejmě zásadně uznává, že není povinností procesní strany poskytovat důkazní materiál proti sobě samotné“*⁸⁰ Takový přístup však nemůže být bezmezný, protože jinak by mohlo dojít k odepření práva na spravedlivý proces. Právě vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem slouží k zajištění tohoto práva. *„Vysvětlovací povinnost procesní strany nezatížené důkazním břemenem vychází z ústavního hlediska z principu rovnosti zbraní, který se nutně musí vztahovat i na shromažďování skutkového materiálu v řízení ovládaném zásadou projednací.“*⁸¹

V následující části práce se věnuji některým aspektům vysvětlovací povinnosti, které se doposud objevily v judikatuře. Pro představu, v jakých různorodých situacích může nastat objektivně nezaviněný informační deficit strany zatížené důkazním břemenem, který lze řešit uložením vysvětlovací povinnosti, vždy stručně uvádím i skutkový stav věci.

3.1 Právo bývalého společníka na informace o společnosti ve vztahu k vysvětlovací povinnosti a možnost uložení vysvětlovací povinnosti vedlejšímu účastníkovi

Žalobce, který byl společníkem ve společnosti se domáhal informací od jednatelů

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07, bod 16

⁷⁹ Konkrétně odkazuje na MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 253 s.

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07, bod 16

⁸¹ Tamtéž

o záležitostech společnosti. Konkrétní obchodní společnost byla v řízení vedlejším účastníkem. Žalobce požadoval nahlédnutí do dokladů společnosti a povinnosti umožnit mu pořídit si kopie těchto dokumentů. Krajský soud žalobě vyhověl. Vrchní soud změnil rozhodnutí krajského soudu tak, že žalobu v bodě, který se týkal výše uvedených požadavků, zamítnul. Vrchní soud vyslovil, že právo na informace o záležitostech společnosti, včetně práva nahlížet do dokladů společnosti dle § 122 odst. 2 obch. zák., svědčí pouze společníkům. Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu potvrdil a dále konstatoval, že pokud se dovolatel domnívá, že mu společnost vyplatila nižší vypořádací podíl než v zákonné výši, není zasaženo do jeho práva na spravedlivý proces tím, že nebylo vyhověno jeho požadavku na informace dle výše zmíněného ustanovení.⁸²

Ústavní soud rozhodnul, že rozhodnutím Vrchního i Nejvyššího soudu nebylo zasaženo do stěžovatelova práva vlastnit majetek, ani do práva na spravedlivý proces. Obava stěžovatele, že mu bylo postupem soudů znemožněno uplatnit své nároky z titulu vypořádání obchodního podílu, je dle Ústavního soudu lichá. Upozornil na existenci vysvětlovací povinnosti strany nezátížené důkazním břemenem. Účastníkovi může být na jejím základě uložena povinnost vysvětlit a objasnit skutečnosti, na které stěžovatel odkáže. V tomto případě dokonce Ústavní soud konstatoval, že vysvětlovací povinnost lze uložit i vedlejšímu účastníkovi, tedy obchodní společnosti.⁸³

Z uvedeného plyne, že bývalý společník nemůže dle § 122 odst. 2 obch. zák. vyžadovat informace od jednatelů o záležitostech společnosti. Místo toho může bývalý společník požadovat v samotném řízení, které se týká například výše vypořádacího podílu, uložení vysvětlovací povinnosti, a tak vyrovnat svůj objektivně nezaviněný informační deficit. Dnes je právo společníka na informace upraveno v § 155 an. ZOK.

3.2 Vysvětlovací povinnost a substanciace žalobního návrhu

Jak jsem již uváděla v kapitole 1.2, může informační deficit strany zatížené důkazním břemenem vzniknout před zahájením řízení nebo až v jeho průběhu. Existence informačního deficitu již před zahájením řízení může mít negativní dopad na žalobce, který nebude schopen podat řádný návrh na zahájení řízení.

Navrhovatel musí v návrhu dle § 79 odst. 1 věta druhá OSŘ, kromě jiných náležitostí, uvést čeho se domáhá. Pokud žalobce požaduje peněžité plnění, musí být ze žaloby patrné, jakou částku požaduje. Za situace, kdy žalobce nemůže svůj požadavek uvést v přesné výši,

---

⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. května 2014, sp. zn. 29 Cdo 2189/2012

⁸³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. dubna 2015, sp. zn. III. ÚS 3361/14

musí jej vyčíslit alespoň přibližně.⁸⁴ V uvedeném rozhodnutí se žalobce domáhal doplacení vypořádacího podílu, protože se domníval, že společnost podhodnotila vlastní kapitál, a tím zkrátila výši žalobcova vypořádacího podílu. Nemožnost vyčíslení požadované částky odůvodňoval tím, že mu byl odepřen přístup do účetnictví a později byla jeho účast ve společnosti dokonce zrušena.⁸⁵

Nejvyšší soud uvádí, že „údaj o tom, čeho se žalobce žalobou domáhá (tzv. žalobní petit), musí být přesný, určitý a srozumitelný. Soud totiž musí vědět, o čem má jednat a rozhodnout, neboť nesmí – s výjimkou případů uvedených v § 153 odst. 2 o. s. ř. – účastníkům přiznat jiná práva a uložit jim jiné povinnosti, než jsou navrhovány. Kdyby žalobce vymezil v žalobě žalobní petit nepřesně, neurčitě nebo nesrozumitelně, převzetí takového petitu do výroku soudního rozhodnutí by mělo za následek, že by rozhodnutí soudu nebylo (z materiálního hlediska) vykonatelné. Přesný, určitý a srozumitelný žalobní petit není jen vyjádřením formálních náležitostí žaloby, ale je zcela nezbytným předpokladem pro to, aby soudní rozhodnutí bylo (z materiálního hlediska) vykonatelné a aby tak nastaly právní účinky, které žalobce zahájením řízení sledoval.“⁸⁶ Soud zdůrazňuje, že nezbytným předpokladem k uložení vysvětlovací povinnosti je podání návrhu, který netrpí vadami bránícími v pokračování řízení.

Proti uvedenému rozhodnutí podal žalobce ústavní stížnost. Ústavní soud vyslovil, že z Ústavy nebo jiných předpisů nelze vyvodit obecnou vysvětlovací povinnost. Vysvětlovací povinnost tedy není bezbřehá. Pokud soudy všech instancí trvaly na podmínce, že stěžovatel musí v žalobě příslušnou částku vyčíslit alespoň rámcově, nejedná se z jejich strany o přepjatý formalismus a neporušily tak stěžovatelovo právo vlastnit majetek a právo na přístup k soudu dle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 LZPS.⁸⁷ Pokud tedy strana zatížená důkazním břemenem nedisponuje potřebnými informacemi k vyčíslení konkrétní částky v žalobním petitu, musí tuto částku určit a v průběhu řízení, na základě uložené vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem, ji následně vyčíslit změnou žaloby.

Označení movité věci je nutné provést tak, aby byla odlišena od ostatních věcí v držbě nebo detenci žalovaného. Pokud jde například o označení výhry v loterii při sporu o vypořádání společného jmění manželů, postačí dle rozhodnutí Nejvyššího soudu, i když výhra není naprosto přesně konkretizována, avšak druhá strana v době rozhodné pro vypořádání jinou výhru v loterii nezískala. Tuto částku potřebovala žalobkyně znát, aby mohla tuto majetkovou hodnotu

---

⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2017, sp. zn. 29 Cdo 4484/2016

⁸⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. února 2018, sp. zn. IV. ÚS 1586/17, část. I.

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. února 2018, sp. zn. IV. ÚS 1586/17, část. IV.

k vypořádání do tří let od zániku společného jmění manželů. V konkrétní věci strana zatížená důkazním břemenem trpěla objektivně nezaviněným informačním deficitem ohledně výše konkrétní částky, kterou žalovaný obdržel po výhře v loterii.⁸⁸

V jiném rozhodnutí Nejvyšší soud uvedl, že nelze následky neurčitě formulovaného petitu přenést do řízení o výkonu rozhodnutí. Žalobkyně se domáhala vydání listin, které nebyla schopna konkrétně označit z důvodu existence objektivně nezaviněného informačního deficitu. V dovolání se následně domáhala toho, že soudní vykonavatel při výkonu rozhodnutí může listiny přečíst a následně určit, zda petitu vyhovují, či nikoliv. Skutkové otázky pro posouzení vzniku nebo existence nároku nelze řešit mimo nalézací řízení sporné.⁸⁹

Nejvyšší soud vyslovil, že „*nedostatek potřebných tvrzení představuje vadu žaloby ve smyslu ustanovení § 43 odst. 2 o. s. ř. jen za situace, že brání pokračování v řízení, tedy jen jestliže má za následek, že v žalobě není vymezen předmět řízení po skutkové stránce, a to v takovém rozsahu, který neumožňuje jeho jednoznačnou individualizaci (nemožnost záměny s jiným skutkem), a není tedy správné spojovat následky podle ust. § 43 odst. 2 o. s. ř.*“⁹⁰ Soudy tedy musí hodnotit následky existence informačního deficitu, který způsobuje navrhovateli překážky v konkretizaci žalobního petitu, vždy dle konkrétní situace. Co se týká uplatnění vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem, je její použití jednoznačně možné až v průběhu řádně zahájeného sporného řízení.

3.3 Přenesení důkazního břemene v důsledku uplatnění vysvětlovací povinnosti

Problematice rozlišování obrácení důkazního břemene a vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem se rovněž věnuje i judikatura. Nejvyšší soud v několika svých rozhodnutích vyslovil, že uvedené instituty nelze zaměňovat. Konkrétním příkladem může být spor, kdy se dovolatelé domáhali přenesení důkazního břemene na stranu žalovanou v případě účetní dokumentace. Žaloba byla založena na tvrzení žalobců, že byli zkráceni o část podílu na příjmech z výnosů z budovy, která byla v jejich spoluvlastnictví.⁹¹

Vztah obrácení důkazního břemene a vysvětlovací povinnosti řešil také Ústavní soud. V tzv. medicínských sporech, kdy je na jedné straně pacient, který tvrdí, že mu byla

---

⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2014, sp. zn. 22 Cdo 1220/2012

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2009, sp. zn. 23 Odo 1612/2006

⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2005, sp. zn. 32 Odo 315/2004

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. února 2015, sp. zn. 28 Cdo 4162/2014 shodně například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. července 2014, sp. zn. 30 Cdo 2822/2013 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. dubna 2017, sp. zn. 23 Cdo 1711/2016.

protiprávním postupem poskytovatele zdravotních služeb způsobena újma a tento poskytovatel zároveň porušil povinnost řádného vedení zdravotnické dokumentace, může soud rozhodnout o obrácení důkazního břemene ohledně prokazování předpokladů odpovědnosti za způsobenou újmu. Takový postup soudu je ale namístě až tehdy, když tvrzení pacienta není možné prokázat ani uložením vysvětlovací povinnosti protistraně.⁹²

Skutkový stav věci spočíval v situaci, kdy se dítě narodilo s poškozením mozku po komplikovaném císařském porodu. V žalobě o náhradu újmy stěžovatel tvrdil, že příčinou poškození zdraví byl vadný postup zdravotnického zařízení. Pro úspěch v řízení musel stěžovatel prokázat příčinnou souvislost mezi porušením povinnosti a vznikem škodlivého následku. Důkazem měla být zdravotnická dokumentace, která však nebyla k dispozici, protože záznam o výsledku jediného provedeného vyšetření se ztratil.⁹³ Stěžovatel tedy trpěl objektivně nezaviněným informačním deficitem.

Lze shrnout, že instituty obrácení důkazního břemene a vysvětlovací povinnost nelze zaměňovat. Na druhou stranu je nutno uznat, že tyto instituty spolu úzce souvisí. Již v kapitole 2.6 uvádím, že tzv. soudcovským dotváření práva je jediným možným případem, kdy lze obrátit důkazní břemeno *extra legem*. Obrácení důkazního břemene je však prostředek *ultima ratio*, což potvrzuje i výše uvedené rozhodnutí, protože tak může soud učinit, až pokud nelze informační deficit zhojit uložením vysvětlovací povinnosti.

3.4 Projev uplatnění vysvětlovací povinnosti v hodnocení důkazů

Převážná většina právní teorie uvádí, že následek nesplnění vysvětlovací povinnosti stranou nezatíženou důkazním břemenem se projeví v úvaze soudu během volného hodnocení důkazů. Takové závěry nejsou dle mého názoru zcela správné, jak uvádím v kapitole 2.7.

Nejvyšší soud se zabýval dovoláním, které směřovalo proti rozhodnutí o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, kdy bylo třeba zjistit hodnotu podniku, který byl předmětem vypořádání. Strana, která měla disponovat s doklady potřebnými k takovému zjištění je dle jejího tvrzení skartovala. V soudním řízení tato strana neposkytla soudu potřebnou součinnost. Soud proto hodnotil důkazy ohledně této skutečnosti v její neprospěch.⁹⁴

Ke stejnému závěru došel Nejvyšší soud i v případě, kdy si jeden z manželů nedlouho po rozvodu pořídí luxusní byt za 8 až 10 milionů Kč a neprokáže, jak získal prostředky k jeho zakoupení. Dle soudu je nutno dojít k závěru, že manžel v době zániku společného jmění

---

⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 9. května 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17, bod 61

⁹³ Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07, bod 3–5

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2011, sp. zn. Cdo 883/2010

manželů disponoval společnými prostředky většího rozsahu a věc zakoupil z těchto prostředků.⁹⁵

Nejen z výše uvedených rozhodnutí plyne, že soudy jsou ve svém rozhodování konzistentní a vychází z pravidla, že následkem nesplnění vysvětlovací povinnosti je, že soud bude toto konkrétní tvrzení považovat za prokázané v neprospěch strany nezatížené důkazním břemenem. Lze tedy uzavřít, že nesplnění vysvětlovací povinnosti se nemůže projevit ve volném hodnocení důkazů. Soud musí tvrzení, které mělo být vysvětlovací povinností objasněno, považovat za prokázané v neprospěch strany důkazním břemenem nezatížené.

3.5 Vysvětlovací povinnosti při rozhodování o osvobození od soudního poplatku

Žalobcem ve věci bylo družstvo, zastoupené jeho členem. Tento člen neměl možnost získat prostředky k prokázání poměrů družstva k osvobození od soudního poplatku. V řízení však tvrdil, že takovými prostředky disponují žalovaní členové představenstva, kteří měli při výkonu své funkce družstvu způsobit škodu.⁹⁶ Soud prvního stupně zamítl žádost žalobce o osvobození od soudních poplatků. Tento soud uvedl, že v žádosti o osvobození od soudních poplatků musí účastník uvést, v čem spočívá nedostatek jeho prostředků a své tvrzení doložit. Dle právní úpravy není soud zatížen povinností zjišťovat další rozhodné skutečnosti pro posouzení žádosti o osvobození od soudních poplatků a případná nevěrohodnost jde k tíži žadatele. Družstvo, jakožto žadatel, se proti rozhodnutí o neosvobození odvolalo. Odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil.⁹⁷

Dovolací soud rozhodnutí obou stupňů zrušil a vrátil k soudu prvního stupně k dalšímu řízení. V odůvodnění usnesení uvedl, že pokud žadatel o osvobození od soudního poplatku objektivně nemůže mít informace o významných skutečnostech v jeho věci a zároveň uvádí kdo takové informace má, musí k tomu soud přihlídnout. Zároveň zdůrazňuje, že se nesmí jednat o svévoli nebo bezúspěšné uplatňování práva. Za těchto okolností je soud povinen po každém žádat o sdělení skutečností, které mají význam v řízení dle ustanovení § 128 věty první OSŘ. Soud nehovoří pouze o uložení vysvětlovací povinnosti, ale rovněž hovoří o uložení ediční povinnosti dle § 129 OSŘ. Pokud by soudy takto nekonaly, bylo by ve většině případů pravděpodobně zabráněno meritornímu projednání věci.⁹⁸

---

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2014, sp. zn. 22 Cdo 2851/2013

⁹⁶ Tamtéž

⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2016, sp. zn. 29 Cdo 5069/2015

⁹⁸ Tamtéž

Povinností sdělit skutečnosti dle § 128 věty první OSŘ, se při dokazování nevztahuje na účastníky řízení, ale jen na třetí osoby. V případě povinnosti sdělit skutečnosti, které mají význam pro posuzování poměrů žadatele, by však striktní uplatnění tohoto pravidla v části řízení, kdy se hodnotí poměry žadatele o osvobození od soudního poplatku, vedlo k zásahu do principu rovnosti zbraní.⁹⁹

Z výše uvedeného plyne, že soud může uložit vysvětlovací povinnost, pokud bude splněna existence objektivně nezaviněného informačního deficitu a další podmínky, i v rozhodování o osvobození od soudních poplatků. Tuto povinnost může uložit nejen třetím osobám, ale i účastníku řízení.

3.6 Nesplnění vysvětlovací povinnosti a aplikace § 150 OSŘ

Odvolací soud posoudil situaci, v níž žalovaná v řízení nijak nepřispěla k objasnění skutkového stavu, jako důvod zvláštního zřetele hodný dle § 150 OSŘ. Ustanovení říká, že existují-li důvody hodné zvláštního zřetele nebo pokud se účastník bez vážného důvodu odmítne zúčastnit prvního setkání s mediátorem, které nařídil soud, nemusí výjimečně soud náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Jedná se tedy o výjimku ze zásady odpovědnosti účastníka za výsledek stanovenou v § 142 odst. 1 OSŘ.

Odvolací soud své rozhodnutí o nákladech řízení odůvodnil tak, že *„podle mínění odvolacího soudu se jedná o situaci, v níž strana nesoucí důkazní břemeno objektivně neměla přístup k relevantním informacím a důkazům, neboť ty byly v dispozici druhé strany, a ta pak k objasnění skutku svým vystupováním v průběhu řízení nijak nepřispěla. Zavázat žalobkyni k náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně se za těchto okolností odvolacímu soudu jevílo jako nepřiměřená tvrdost.“*¹⁰⁰

Dovolací soud rozhodnutí co do nákladů řízení zrušil. Porušení vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem, která může být uložena v důsledku existence informačního deficitu strany zatížené procesním břemenem, by se mělo zásadně projevit již během hodnocení důkazů. Stejně tak v případě porušení ediční povinnosti dle § 129 OSŘ.¹⁰¹

Skutkový stav věci spočíval v tom, že žalobkyně uzavřela s otcem žalované kupní smlouvu s výhradou vlastnického práva, na jejímž základě mu předala plemenné prasničky. Otec žalované nezaplátil žalobkyni kupní cenu a následně zemřel. Prasničky byly prokazatelně zařazeny do stáda, které následně žalobkyně po smrti svého otce převzala. Dle soudu prvního

---

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2018, sp. zn. 32 Cdo 3021/2016

¹⁰¹ Tamtéž

i druhého stupně, žalobkyně neunesla důkazní břemeno k tvrzení, že otec žalované měl zvířata ve svém chovu ke dni jeho smrti a že je tedy spolu se stádem převzala žalovaná.¹⁰²

Nesplnění vysvětlovací povinnosti nelze hodnotit jako důvody zvláštního zřetele hodné dle § 150 OSŘ. Soud musí promítnout nesplnění vysvětlovací povinnosti ve fázi řízení, ve které hodnotí důkazy.

---

¹⁰² Tamtéž

4 Zpřístupnění důkazního prostředku

Řízení o zpřístupnění důkazního prostředku slouží k překlenutí nezaviněného informačního deficitu, kdy ke zpřístupnění důkazního prostředku dojde za pomoci rozhodnutí soudu, a to na návrh účastníka řízení. Je tedy odlišné od klasického zpřístupnění důkazního prostředku protistraně, kdy ke zpřístupnění důkazního prostředku dojde nahlédnutím do soudního spisu. Řízení o zpřístupnění důkazního prostředku je upraveno v ZNŠHS a v návrhu zákona o hromadných žalobách, který se významně inspiroval právě ZNŠHS.

4.1 Řízení o zpřístupnění důkazního prostředku dle zákona o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže

Řízení o zpřístupnění důkazního prostředku v oblasti hospodářské soutěže nebo dle slov zákona rovněž řízení o zpřístupnění dokumentů, je upraveno v ustanovení § 10 až 24 ZNŠHS. Smyslem řízení je zpřístupnění dokumentů straně, která trpí nezaviněným informačním deficitem a zajištění důkazů pro její další postup.¹⁰³ Zákonodárce do zákona transponoval směrnici č. 2014/104/EU. Inspirací směrnice byly zejména Spojené státy americké. V USA typicky existuje před zahájením řízení ve věci samé tzv. *pre – trial discovery*. Strany sporu mohou vzájemně požadovat přístup k informacím protistrany, pokud jsou tyto informace relevantní pro vedení sporu.¹⁰⁴

V řízení o zpřístupnění důkazního prostředku lze spatřovat mnoho podobností se zajištěním důkazního prostředku dle § 78 OSŘ. Tyto instituty je ale nutno rozlišovat. Zatímco účelem zajištění důkazního prostředku je zabránění vzniku důkazní nouze, v řízení o zpřístupnění důkazního prostředku už důkazní nouze existuje. Dalším rozdílem je, že v zajištění důkazního prostředku lze dokumenty exekučně vymáhat. Dle ustanovení o zpřístupnění důkazního prostředku lze pouze ukládat sankce.¹⁰⁵

Řízení může být zahájeno před zahájením řízení ve věci samé nebo může dojít ke zpřístupnění dokumentů až v průběhu meritorního řízení. Pojem dokument lze dle zákonné úpravy chápat nejen jako listiny, ale také jako elektronické soubory, pevné nosiče a jiné prostředky, které mohou sloužit jako důkazní prostředky dle § 125 OSŘ.¹⁰⁶

---

¹⁰³ SVOBODA, Karel. In KRAMAŘÍK, Roman a kol. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže: komentář. 1. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 97.

¹⁰⁴ PAVELKA, Tomáš. In KINDL, Jiří, HUBKOVÁ, Pavlína, PAVELKA, TOMÁŠ. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže. 1. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 159–160.

¹⁰⁵ Tamtéž s. 160–161.

¹⁰⁶ Tamtéž s. 178–179.

Řízení se zahajuje na návrh, který musí kromě obecných náležitostí dle § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1 OSŘ obsahovat co nejpřesnější označení dokumentů, které navrhovatel požaduje zpřístupnit. Takový požadavek směřuje proti tomu, komu má být podle návrhu uložena povinnost zpřístupnit dokumenty nebo sdělit, kde se nacházejí. Aktivně legitimovaným je ten, kdo je domnělým poškozeným a kdo potřebuje získat přístup k dokumentům, aby mohl podat žalobu na náhradu škody.

Dalším požadavkem ke zpřístupnění důkazního prostředku je, aby navrhovatel osvědčil věrohodnost práva na náhradu škody a aby uložení povinnosti bylo přiměřené a nezbytné k uplatnění jeho práva.¹⁰⁷ Navrhovatel stále nese břemeno tvrzení a důkazní o uvedených skutečnostech, a proto musí označit a připojit důkazy.¹⁰⁸ Navrhovatel musí rovněž označit důkazy, které mají být zpřístupněny. Zákon ukládá povinnost k jejich co nejpřesnějšímu označení. Dochází tedy ke změkčení požadavků na znění petitu, oproti obecné úpravě OSŘ.¹⁰⁹ Svoboda upozorňuje, ačkoliv tak zákonná úprava nehovoří, že podmínkou je nemožnost získání důkazu jiným způsobem a existence informačního deficitu, který si navrhovatel nezavinil.¹¹⁰

Návrh bude soud posuzovat přiměřeně podle obecné úpravy OSŘ.¹¹¹ K odmítnutí návrhu soud přistoupí, pokud nejsou splněny náležitosti návrhu. K zamítnutí návrhu by potom mělo dojít podle ustanovení § 10 ZNŠHS při nedostacích ve věrohodnosti osvědčení práva na náhradu škody, nezbytnosti a přiměřenosti návrhu nebo pokud není dána pasivní legitimace.¹¹²

V případě, kdy je návrh na zpřístupnění důkazního prostředku podán až v průběhu meritorního řízení dle § 18 ZNŠHS, posuzuje se tento návrh ve spojení s již podanou žalobou.¹¹³ Další podmínky uložení povinnosti zpřístupnění jsou prakticky stejné jako u *pre – trial discovery*.¹¹⁴

---

¹⁰⁷ Tamtéž s. 173.

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ SVOBODA, Karel. In KRAMAŘÍK, Roman a kol. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže: komentář. 1. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 107–108.

¹¹⁰ Tamtéž s. 101.

¹¹¹ PAVELKA, Tomáš. In KINDL, Jiří, HUBKOVÁ, Pavlína, PAVELKA, TOMÁŠ. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže. 1. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 176.

¹¹² Tamtéž s. 177–178.

¹¹³ SVOBODA, Karel. In KRAMAŘÍK, Roman a kol. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže: komentář. 1. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 95.

¹¹⁴ KINDL, Jiří, PAVELKA, Tomáš. In KINDL, Jiří, HUBKOVÁ, Pavlína, PAVELKA, TOMÁŠ. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže. 1. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 257.

4.1.1 Dokazování v řízení o zpřístupnění dokumentu

Navrhovatel musí v řízení o zpřístupnění dokumentů osvědčit věrohodnost svého práva na náhradu škody a nemožnost naplnění procesních břemen v meritorním řízení nebo problém s formulováním žaloby, pokud nedojde ke zpřístupnění.¹¹⁵ Pojem osvědčení ZNŠHS nekvalifikuje. K osvědčení musí dojít s určitostí odpovídající dostupným skutečnostem. Tuto podmínkou ZNŠHS rovněž nekvalifikuje. Svoboda uvádí, že soud musí dojít k závěru, že skutečnosti jsou spíše pravdivé než nepravdivé.¹¹⁶

4.1.2 Nezbytnost a přiměřenost návrhu a složení jistoty

Soud může uložit povinnost zpřístupnění, je-li to nezbytné a zároveň přiměřené. Pod hodnocení nezbytnosti lze řadit požadavek na relevantnost důkazu pro další postup v řízení.¹¹⁷ Takové řízení lze konat pouze, pokud by neuložení povinnosti bylo pro navrhovatele mimořádně tíživé. Další podmínkou nezbytnosti je, že výsledek, který uložení povinnosti přinese, není ve zjevné nerovnováze se zátěží, kterou to přinese protistraně.¹¹⁸ Soud při posuzování návrhu zvažuje zejména rozsah tvrzení, která návrh ospravedlňují a rozsah požadavku na zpřístupnění. Dále náklady na zpřístupnění a zda požadované dokumenty obsahují důvěrné informace.

Při podání návrhu na zahájení řízení je navrhovatel povinen složit peněžitou jistotu k zajištění náhrady škody vzniklé zpřístupněním dokumentů. Zároveň jistota slouží k omezení zneužívání institutu zpřístupnění. Podobnou úpravu jistoty a odpovědnosti za vzniklou škodu u předběžných a zajišťovacích řízení upravuje OSŘ.

4.1.3 Uložení povinnosti zpřístupnit dokumenty

Pokud navrhovatel vyhoví zákonným požadavkům, soud uloží druhé straně povinnost zpřístupnit dokumenty nebo sdělit, kde se nacházejí. Obsahem povinnosti zpřístupnit dokumenty je umožnit navrhovateli, aby se s těmito dokumenty mohl zejména seznámit, nahlédnout do nich a vytvořit si opis, či kopii. Soud bude ve vymezení obsahu povinnosti ve svém rozhodnutí vázán návrhem. V případě, kdy došlo k návrhu na uložení povinnosti

---

¹¹⁵ SVOBODA, Karel. In KRAMARÍK, Roman a kol. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 103.

¹¹⁶ Tamtéž s. 104.

¹¹⁷ PAVELKA, Tomáš. In KINDL, Jiří, HUBKOVÁ, Pavlína, PAVELKA, TOMÁŠ. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 189.

¹¹⁸ SVOBODA, Karel. In KRAMARÍK, Roman a kol. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 105.

během meritorního řízení, dojde pravděpodobně ke zpřístupnění dokumentů založením do spisu.¹¹⁹

Soud nejprve zkoumá nezbytnost a přiměřenost návrhu. Následně soud musí přezkoumat a rozhodnout o rozsahu uložené povinnosti. Soud přihlédne zejména k tomu, zda mohou zpřístupněné dokumenty sloužit ke zjištění rozhodujících skutečností. Dále přihlédne k rozsahu nákladů, které mohou vzniknout povinnému. Povinností soudu je i při ukládání povinnosti předcházet situaci, kdy by mohlo dojít k neurčitému vyhledávání dokumentů neboli k tzv. lovení dokumentů.¹²⁰ Soud musí také chránit obchodní, bankovní nebo obdobné zákonem chráněná tajemství, které mohou dokumenty obsahovat, ačkoliv skutečnost, že takové údaje jsou v dokumentech obsaženy, by sama o sobě neměla vést k odepření jejich zpřístupnění.¹²¹ Taková dvojí kontrola rozsahu požadavků navrhovatele by měla zajistit co nejširší ochranu druhé strany.

Ustanovení v § 15 ZNŠHS upravuje situaci, kdy nelze zpřístupnit informace, které navrhovatel požaduje z důvodu, že dokumenty obsahují výše vyjmenované chráněné tajemství. Pokud se tak stane, může navrhovatel po soudu požadovat, aby ověřil, zda dokumenty tyto informace skutečně obsahují. Ověření probíhá bez přítomnosti účastníků. Soud provede o průběhu výsledku ověření protokol, do kterého nelze při nahlížení nahlédnout.

Předseda senátu může dle § 17 ZNŠHS i bez návrhu, pokud dokumenty obsahují zákonem chráněná tajemství, určit nestrannou osobu, která z obsahu dokumentů vypracuje výpis, který neobsahuje toto tajemství nebo nařídít jiná vhodná opatření k jejich ochraně. Jiným opatřením může být například začernění určitých pasáží.¹²²

Spolu s uloženou povinností určí soud lhůtu k jejímu splnění. Porušením lhůty může být účastníku uložena finanční sankce dle § 20 ZNŠHS, nebo sankce v podobě domněnky prokázání skutečností dle § 28 odst. 1 ZNŠHS.¹²³

4.1.4 Sankce za nesplnění povinnosti zpřístupnit důkazy

Po pravomocném uložení povinnosti zpřístupnit dokumenty, postupuje soud i bez návrhu dle § 19 ZNŠHS tak, aby došlo ke zpřístupnění dokumentů. Může zejména uložit sankci ve formě pokuty dle § 20 ZNŠHS.

---

¹¹⁹ PAVELKA, Tomáš. In KINDL, Jiří, HUBKOVÁ, Pavlína, PAVELKA, TOMÁŠ. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 210.

¹²⁰ Tamtéž s. 211.

¹²¹ Tamtéž s. 215.

¹²² Tamtéž s. 253.

¹²³ Tamtéž s. 211.

Pokud byla pokuta uložena opakovaně a povinnost přesto nebyla splněna, je poté možno v řízení ve věci samé uplatnit § 28 ZNŠHS. Ustanovení stanoví, že pokud účastník bez vážného důvodu nesplnil uloženou povinnost, má se skutečnost, které měly dokumenty prokázat, za prokázanou.

4.2 Zpřístupnění důkazního prostředku a vysvětlovací povinnost v návrhu zákona o hromadných žalobách

Návrh zákona o hromadných žalobách upravuje řízení, ve kterém dochází ke kolektivní ochraně práv. Tato ochrana „*spočívá v možnosti uplatnění obdobných nároků jednotlivých osob hromadně.*“¹²⁴ V návrhu zákona je v části páté, hlavně první upraveno řízení o zpřístupnění důkazního prostředku. Důvodová zpráva k návrhu zákona o hromadných žalobách říká, že úprava institutu zpřístupnění důkazního prostředku z větší části vychází z úpravy ZNŠHS. Úprava zpřístupnění důkazního prostředku je však zjednodušená a přizpůsobena hromadným žalobám.¹²⁵ Rozdíly jsou pro téma mojí práce marginální, proto se jimi nebudu zabývat.

Žalobcův informační deficit může být dle důvodové zprávy napraven rovněž uložením vysvětlovací povinnosti straně nezátížené důkazním břemenem. Informační deficit může žalobce postihnout zejména v první fázi řízení o hromadné žalobě. Jedná se o tzv. certifikační fázi, kdy soud zkoumá naplnění podmínek zahájení řízení o hromadné žalobě. Žalobce musí osvědčit například podmínku početnosti, ke které ovšem zpravidla nebude disponovat potřebnými informacemi. K překonání žalobcova objektivně nezaviněného deficitu by mohla pomoci právě vysvětlovací povinnost.¹²⁶ Důvodová zpráva zároveň připomíná, že vysvětlovací povinnost je pouze mírným prostředkem a není univerzálním prostředkem k řešení informačního deficitu, protože nemusí postihnout veškeré situace. Z těchto důvodů je v zákoně o hromadných žalobách upraveno řízení o zpřístupnění důkazního prostředku.¹²⁷

4.3 Otázka nezbytnosti zákonné úpravy řízení o zpřístupnění důkazního prostředku v českém právním řádu

K odstranění informačního deficitu strany slouží například ediční povinnost, která je upravena v OSŘ. Dále pak vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním

---

¹²⁴ HAMULÁKOVÁ, Klára, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Kolektivní ochrana práv v nově navrhované úpravě. *Bulletin advokacie*, 2018, roč. 25, č. 12, s. 17.

¹²⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o hromadných žalobách [online]. apps.odok.cz, [cit. 3. června 2019]. Dostupné na <<https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNBA9EXSST>>, s. 234.

¹²⁶ Tamtéž s. 233.

¹²⁷ Tamtéž s. 233–234.

břemenem, která je dnes dovozována judikaturou. Je tedy opravdu nezbytné, aby byl v našem právním řádu upraven další institut sloužící k odstranění informačního deficitu?

Právní úprava ZNŠHS je transpozicí směrnice č. 2014/104/EU, kdy zavedením řízení o zpřístupnění důkazního prostředku dochází k vylepšení procesní pozice poškozeného žalobce v řízení o náhradě škody vzniklé v oblasti hospodářské soutěže. Ke včlenění této problematiky do našeho právního řádu došlo z důvodu plnění povinností, které musí Česká republika plnit, protože je členským státem EU.

Otázkou je, zda je nezbytné, aby existovala úprava řízení o zpřístupnění důkazního prostředku i v jiných oblastech právního řádu, konkrétně v zákoně o hromadných žalobách. Důvodová zpráva k zákonu o hromadných žalobách, jak již bylo výše zmíněno, uvádí, že vysvětlovací povinnost je pouze mírným a neuniverzálním prostředkem. Proto je dle důvodové zprávy nutno zavést řízení o zpřístupnění důkazního prostředku do zákona o hromadných žalobách. Takové tvrzení může ale čtenáře vést k závěru, že řízení o zpřístupnění důkazního prostředku je použitelné na širší okruh nebo dokonce na veškeré problémy, které existence informačního deficitu přináší. Takový závěr je ale dle mého názoru zcela jistě nadsazený. Tak jako vysvětlovací povinnost, i zpřístupnění důkazního prostředku nemůže postihnout veškeré situace, které mohou nastat.

Vysvětlovací povinnost je „pouhou“ procesní povinností. Sankcí za její nesplnění je, že soud bude skutečnost, která měla být vysvětlovací povinností objasněna, bude soud považovat za prokázanou v neprospěch strany nezatížené důkazním břemenem. Hrozba takové sankce se mi jeví jako dostatečná, proto si nemyslím, že je na místě tvrdit, že je vysvětlovací povinnost pouze mírnějším prostředkem.

Zpřístupnění důkazního prostředku dnes už není v našem právním řádu zcela neznámým pojmem. S jeho rozšiřováním do dalších právních předpisů bych ale byla zdrženlivější. Dle mého názoru by bylo vhodnější nejprve zjistit, jak tento institut funguje v řízeních o náhradě škody v hospodářské soutěži. Pokud se tento institut osvědčí, mohla by se jeho působnost rozšířit nejen do zákona o hromadných žalobách, ale i do obecného procesního předpisu. Na druhou stranu se mi jeví jako více než vhodné inspirovat se řízením o zpřístupnění důkazního prostředku, při úpravě vysvětlovací povinnosti, jak uvádím dále.

5 Vysvětlovací povinnost ve věcném záměru civilního řádu soudního

Legislativní komise Ministerstva spravedlnosti, složená z předních odborníků na procesní právo, připravila legislativní návrh civilního řádu soudního. Legislativní návrh upravuje civilní řízení sporné. Následující část práce věnuji institutům uvedeným ve věcném záměru, které podle mého názoru souvisí s vysvětlovací povinností strany nezatížené důkazním břemenem a zároveň jsou „nové“ nebo se odlišují od stávající úpravy. Zejména se pak zaměřuji na otázku, zda a případně jak, je v legislativním návrhu civilního řádu soudního reflektována samotná vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem.

5.1 Koncepce a zásady civilního procesu ve věcném záměru

Ve zveřejněném dokumentu stojí, že v úvodu civilního řádu soudního by měly být uvedeny zásady, na kterých je předpis postaven. Takové vyjádření zásad vyhovuje sociální koncepci civilního procesu.¹²⁸ Druhy koncepčních pojetí civilního procesu a jejich podstatou se zabývám v první kapitole své práce.

Dnes není v českém civilním procesu patrný příklon k liberální nebo k sociální koncepci. Koncepci OSŘ lze označit jako formálně – technicistní. Aktivita stran a řízení sporu soudem je potlačovaná. Přístup k civilnímu procesu je formalistický a směřuje zejména k rychlému řízení.¹²⁹

Civilní řád soudní by měl být založen zejména na zásadě dispoziční a modifikované zásadě projednací. Zásada dispoziční by měla být očištěna od modifikací, které se v právní úpravě během let uplatnily. Strany v řízení sledují své soukromé zájmy. Je pouze na jejich svobodné vůli, zda a o čem bude spor veden. Mělo by tedy dojít k odstranění kontroly dispozičních úkonů stran soudem.¹³⁰ Modifikovaná zásada projednací, jak je popsána v legislativním návrhu, nevede k popření sociální koncepce civilního procesu, kdy strany mají v řízení vedoucí úlohu. Strany i nadále vnáší do řízení rozhodné skutečnosti a důkazy. Úkolem soudu je vytvářet procesní předpoklady pro objasnění skutkového stavu.¹³¹ Mělo by tedy dojít

---

¹²⁸ Věcný záměr civilního řádu soudního [online]. crs.justice.cz, [cit. 1. června 2019]. Dostupné na <https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf>, s. 44.

¹²⁹ LAVICKÝ, Petr, DVOŘÁK, Bohumil. Pro futuro. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 5, s. 156.

¹³⁰ LAVICKÝ, Petr a kol. Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie. *Bulletin advokacie*, 2018, roč. 25, č. 1–2, s. 11.

¹³¹ Věcný záměr civilního řádu soudního [online]. crs.justice.cz, [cit. 1. června 2019]. Dostupné na <https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf>, s. 26–27.

k posílení role soudu v řízení, což dle mého názoru nahrává právě vysvětlovací povinnosti strany nezátížené důkazním břemenem.

Soud by tedy měl tzv. materiálně řídit spor. Takové řízení sporu spočívá v zjištění co možná nepravdivějšího skutkového stavu. Nejvýznamnějšími nástroji soudu k tomu určenými jsou dle záměru dotazovací a upozorňovací činnost soudu vůči stranám sporu. Tato činnost nesmí být chápána jako porušení neutrality soudu nebo nabourání klasických zásad sporného řízení, ale je prostředkem sloužícím k objasnění skutkového stavu a dosažení soudní ochrany.¹³² „Dotazovací a upozorňovací činnost soudu tak spočívá především ve snaze o včasný, úplný a pravdivý přednes rozhodných skutečností procesními stranami, v doplnění nejasných nebo neurčitých údajů v jejich návrzích, v označení důkazních prostředků apod. Ve svém důsledku napomáhá zavedení dotazovací a upozorňovací povinnosti soudu též tomu, aby nedocházelo k vydávání překvapivých rozhodnutí.“¹³³

Dalším důležitým pilířem civilního procesu je princip poctivosti. V návrhu je tento princip formulován jako procesní povinnost, nikoliv jako procesní břemeno. Rozlišením mezi procesní povinností a procesním břemenem a jejich následky se věnuje v kapitole 2.4. Z principu poctivosti dále vyplývá například povinnost pravdivosti a úplnosti.¹³⁴ Povinnost pravdivosti požaduje, aby byly tvrzené skutečnosti alespoň subjektivně pravdivé. Sankcí za porušení povinnosti pravdivosti může být například uložení povinnosti hradit náklady nebo škodu z toho vzniklou.¹³⁵ Porušení pravdivosti může být soudem hodnoceno rovněž jako svévolné vedení řízení, kdy může dojít k uložení povinnosti k přiměřenému zadostiučinění.¹³⁶ Tyto povinnosti nejsou dnes v OSŘ explicitně vyjádřeny, což ovšem neznamená, že již nejsou součástí civilního procesu.¹³⁷

5.2 Dokazování ve věcném záměru

Věcný záměr upravuje dokazování ve třetím dílu hlavy první, části druhé. Předmětem dokazování jsou tvrzené skutečnosti, které jsou významné pro věc a zároveň jsou mezi stranami

---

¹³² Tamtéž s. 138–139.

¹³³ Tamtéž s. 139.

¹³⁴ Tamtéž s. 45.

¹³⁵ Tamtéž s. 143.

¹³⁶ LAVICKÝ, Petr a kol. Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie. *Bulletin advokacie*, 2018, roč. 25, č. 1–2, s. 14.

¹³⁷ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 585.

sporné. Pokud byla skutečnost druhou stranou během řízení výslovně doznána, není v této věci třeba důkazu.¹³⁸ Věcný záměr tedy oproti OSŘ, počítá s tzv. soudním doznáním.

Materiální řízení sporu by se v dokazování projevilo například možností soudu nařídít důkaz i bez návrhu, pokud by z průběhu dokazování vyšlo najevo, že takto nenavržený důkaz by mohl přispět k objasnění skutkového stavu. Ve výjimečných situacích by tedy mohl soudce provést důkaz, který nenavrhla žádná ze stran. Primární je vždy aktivita stran a k takové jednání soudu může být pouze podpůrné.¹³⁹ Dnes je podobné ustanovení v § 120 odst. 2 OSŘ. Podrobně se mu věnuji v kapitole 1.1. V návrhu civilního soudního řádu je tedy výrazně širší pojetí pravomoci soudu týkající se provedení důkazu i bez návrhu účastníků. Takové ustanovení je jedním z hlavních projevů modifikované zásady projednací. Dalšími projevy mohou být například dotazy nebo upozornění soudu.

Hodnocení důkazů je doposud upraveno v § 132 OSŘ. Soud důkazy hodnotí dle své úvahy. Každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy ve vzájemné souvislosti. Jedná se o zásadu volného hodnocení důkazů. Ve věcném záměru hodnocení důkazů rovněž probíhá dle volného hodnocení důkazů. Dále je v záměru uvedeno, že stejným způsobem bude soud posuzovat, jaký vliv má na posouzení případu odepření výpovědi strany k otázkám soudu. Takové pravidlo lze interpretačně dovodit ze zásady volného hodnocení důkazů.¹⁴⁰ Soud tedy nehodnotí pouze důkazy, ale rovněž jednání stran.

Věcný záměr rovněž nově výslovně upravuje základní pravidlo dělení důkazního břemene. „*Každá strana nese důkazní břemeno ohledně skutkových předpokladů jí příznivé právní normy.*“¹⁴¹

Zcela novým institutem je ve věcném záměru možnost vzetí svědka do přísahy, a to před nebo dodatečně po své výpovědi. Povinnost vypovídat pravdu a nic nezamlčovat má svědek vždy. Vzetí do přísahy potom působí hlavně psychologicky a může tak napomoci pravdivosti svědecké výpovědi.¹⁴²

Oproti OSŘ je ve věcném záměru k výslechu účastníka přistupováno jako k plnohodnotnému důkaznímu prostředku. Účastník může navrhnout důkaz vlastním výslechem nebo výslechem protistrany. Zároveň strana, která má být vyslechnuta by už nemusela s výslechem souhlasit. To samozřejmě neznamená, že ji lze k výpovědi nutit

---

¹³⁸ Věcný záměr civilního řádu soudního [online]. crs.justice.cz, [cit. 1. června 2019]. Dostupné na <https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf>, s. 149–150.

¹³⁹ Tamtéž s. 152–153.

¹⁴⁰ Tamtéž s. 161–162.

¹⁴¹ Tamtéž s. 163.

¹⁴² Tamtéž s. 171–172.

například pořádkovou pokutou. Odmítnutí vypovídat se však může projevit v rámci volného hodnocení důkazů. Soud bude v takovém případě posuzovat jaký to má vliv na podání důkazu a důvody, které stranu k odmítnutí výpovědi jako celku nebo odpovědi na jednotlivé otázky vedly.¹⁴³ Výslech účastníků je dnes pouze subsidiárním důkazním prostředkem. Dle § 131 odst. 1 OSŘ může soud důkaz výsledkem účastníků nařídit, jestliže dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak.

5.3 Vysvětlovací povinnost ve věcném záměru

Dle věcného záměru „*listinu nebo jiný předmět potřebný k provedení důkazu (dále jen „předmět“)* je soudu povinna předložit strana, která se jej dovolává. Nemůže-li tak učinit, uloží jeho předložení tomu, kdo jej má u sebe, soud.“¹⁴⁴ Ve věcném záměru je tedy také ediční povinnost upravena daleko šířeji, než dle § 129 odst. 2 OSŘ.

Následkem bezdůvodného odepření předložení předmětu třetí osobou, je dle věcného záměru možnost uložení pořádkových pokut. Pokud však bezdůvodně nepředloží předmět protistrana, soud bude pokládat skutečnost, která má být předmětem dokázaná, za doznanou.¹⁴⁵ Rozdíl v následku pro třetí osobu a stranu řízení plyne z jejich rozdílného postavení. Stranu sporu lze sankcionovat pouze procesně. Základním předpokladem je, že pokud strana bezdůvodně nepředloží předmět, činí tak z obavy, že by jeho předložení vedlo ke zhoršení jejího postavení ve sporu. S povinností stran poskytnout při dokazování součinnost souvisí vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem.¹⁴⁶ Možnost uložit vysvětlovací povinnost plyne z bodu 156 věcného záměru. „*Soudce vede strany dotazováním a potřebnými upozorněními k tomu, aby učinily veškeré skutkové přednesy potřebné pro rozhodnutí věci, aby již učiněná neúplná skutková tvrzení doplnily, aby navrhly důkazní prostředky potřebné k prokázání svých tvrzení nebo aby důkazní návrhy doplnily a aby vůbec poskytly veškerá vysvětlení nutná k tomu, aby skutkový základ věci byl pravdivě zjištěn.*“¹⁴⁷

Demonstrativním výčtem potom věcný záměr přiznává soudci určitá opatření, která mu napomohou k tomu, aby rozhodnutí vycházelo z co možná nejpravdivějšího a nejúplnějšího skutkového stavu. Soud může například nařídit, aby strana předložila listiny nebo jiné prostředky, které má k dispozici a druhá strana se jich dovolávala.¹⁴⁸ Takové

---

¹⁴³ Tamtéž s. 172–174.

¹⁴⁴ Tamtéž s. 165.

¹⁴⁵ Tamtéž

¹⁴⁶ Tamtéž s. 166.

¹⁴⁷ Tamtéž s. 145.

¹⁴⁸ Tamtéž

oprávnění by dle mého názoru poskytlo dostatečnou zákonnou oporu pro institut vysvětlovací povinnosti, zejména pak ve spojení s částí věty „*a aby vůbec poskytl veškerá vysvětlení nutná k tomu, aby skutkový základ věci byl pravdivě zjištěn.*“¹⁴⁹ Vymezení předpokladů k uložení vysvětlovací povinnosti, ponechávají tvůrci věcného záměru na právní vědě a praxi.¹⁵⁰

5.4 Další významné instituty věcného záměru spojené s vysvětlovací povinností

Věcný záměr upravuje obecné náležitosti každého podání. Stanovuje, že ke každému podání je nutno připojit listiny, na které je v podání odkazováno. Pokud je podatel nemá k dispozici a nemůže si je sám opatřit, musí uvést, jak mají být tyto listiny opatřeny.¹⁵¹ Stejně tak věcný záměr hovoří u podání ve věci samé, kdy každé takové podání musí obsahovat návrhy důkazních prostředků, které by měly být provedeny. Pokud je podatel nemá k dispozici, musí uvést způsob, jakým je má soud opatřit.¹⁵² Pokud tedy podatel trpí informačním deficitem, musí uvést způsob, kterým má soud listinu nebo důkaz získat.

Každá ze stran řízení má dále právo klást protistraně prostřednictvím soudce otázky týkající se projednávané věci. Může se také dotazovat, zda má k dispozici důkazní prostředky, které mohou sloužit k vedení sporu.¹⁵³

5.5 Vysvětlovací povinnost *de lege ferenda*

Z důvodu podobnosti vysvětlovací povinnosti a zpřístupnění důkazního prostředku, který je už součástí našeho právního řádu, shledávám jako více než vhodné se v některých aspektech inspirovat právě touto úpravou. Z důvodu právní jistoty adresátů právních norem neshledávám jako šťastné řešení ponechat předpoklady uložení vysvětlovací povinnosti na právní vědě a praxi tak, jak uvádí autoři věcného záměru zákona civilního řízení soudního.

Vysvětlovací povinnost by měla být uložena na návrh strany trpící objektivně nezaviněným informačním deficitem. Návrh na uložení vysvětlovací povinnosti by měl kromě obecných náležitostí obsahovat co nejpřesnější označení toho, co a z jakého důvodu navrhovatel požaduje.

Stejně jako v řízení o zpřístupnění důkazního prostředku, je navrhovatel povinen o tvrzených skutečnostech připojit důkazy. Navrhovatel by měl v návrhu osvědčit, že trpí

---

¹⁴⁹ Tamtéž

¹⁵⁰ Tamtéž s. 166.

¹⁵¹ Tamtéž s. 77.

¹⁵² Tamtéž

¹⁵³ Tamtéž s. 144.

objektivně nezaviněným informačním deficitem, informační deficit není možné odstranit jinak a uložení vysvětlovací povinnosti je přiměřené a nezbytné.

Soud by měl nejprve vyhodnotit nezbytnost a přiměřenost návrhu tak, jako bylo uvedeno v řízení o zpřístupnění důkazního prostředku v ZNŠHS. Dále by měl přezkoumat, zda požadované dokumenty mohou sloužit k zjištění požadovaných informací důležitých pro další postup v řízení a zda jimi protistrana vůbec disponuje. Soud by měl rovněž vyhodnotit náklady protistrany a zda požadované vysvětlení neobsahuje informace chráněné zákonem. Rovněž by měla být upravena možnost uložit složení peněžité jistoty k omezení zneužívání tohoto institutu nebo k zajištění náhrady škody, která může vzniknout uložením povinnosti.

V případě, kdy by nebylo možné podat vysvětlení z důvodů, že jsou jeho součástí chráněná tajemství, mohl by návrhovač rovněž požadovat ověření. Takové ověření by probíhalo bez přítomnosti účastníků a soud by o něm provedl protokol, do kterého nebude možné nahlédnout. Rovněž by mohl soud i bez návrhu určit nestrannou osobu, která by z dokumentů mohla učinit výpis, který by neobsahoval tato tajemství nebo by nařídil k jejich ochraně jiná vhodná opatření.

Dále by úprava měla obsahovat, že soud uloží vysvětlovací povinnost a uloží lhůtu ke splnění. V zákoně by rovněž měla být uvedena sankce za nesplnění vysvětlovací povinnosti. Pokud by tedy účastník bez vážného důvodu nesplnil uloženou povinnost, bude se skutečnost, která měla být vysvětlena, považovat za prokázanou.

Dle mého názoru by právní úprava měla zvlášť pamatovat na situace, kdy strana nezatížená důkazním břemenem trpí objektivně nezaviněným informačním deficitem a rovněž došlo k zaviněnému zmaření důkazu protistranou. V takových případech nelze uložit vysvětlovací povinnost, protože protistrana nedisponuje potřebnými informacemi. Soud v takových případech musí využívat tzv. soudcovské dotváření práva a obracet důkazní břemeno *extra legem*.

Závěr

Cílem práce bylo zhodnocení dosavadního přístupu k vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem a nastínění možného přístupu do budoucna.

K uložení vysvětlovací povinnosti straně nezatížené důkazním břemenem může dojít pouze ve sporném řízení. Vysvětlovací povinnost slouží zejména k naplnění principu rovnosti zbraní. Prostřednictvím vysvětlovací povinnosti může dojít k odstranění informačního deficitu, kterým účastník trpí bez svého zavinění. Obecně uznávaným přístupem k tomuto institutu je uplatnění speciální vysvětlovací povinnosti, kdy soud uloží vysvětlovací povinnost pouze ohledně okolností, kterých se týká informační deficit. S problematikou vysvětlovací povinnosti velice úzce souvisí tzv. sociální koncepce civilního procesu. Tato koncepce předpokládá posílení role soudu v soudním řízení.

Vysvětlovací povinnost může být uložena za splnění určitých předpokladů. Strana nezatížená důkazním břemenem trpí objektivně nezaviněným informačním deficitem, který není schopna odvrátit vlastními silami. Tato strana musí uložení vysvětlovací povinnosti navrhnout a odůvodnit, proč požaduje uložení vysvětlovací povinnosti. Musí rovněž vysvětlit, z jakého důvodu trpí informačním deficitem a proč není schopna deficit odstranit vlastními silami. Dále musí alespoň rámcově uvést způsob odstranění informačního deficitu a co přesně požaduje. Další neméně důležitou podmínkou je skutečnost, že informační deficit není úmyslně zaviněný stranou zatíženou důkazním břemenem. Strana, která má podat vysvětlení, musí mít požadované informace k dispozici. Uložení vysvětlovací povinnosti musí být nezbytně nutné k prokázání tvrzených skutečností a v neposlední řadě musí být zjištěno, zda uložení vysvětlovací povinnosti vůbec povede k odstranění informačního deficitu.

Uložení vysvětlovací povinnosti nedochází k obrácení důkazního břemene. Jedinou výjimkou, kdy dojde k obrácení důkazního břemene v případě, kdy by bylo možné vysvětlovací povinnost uložit, je situace, kdy strana nezatížená důkazním břemenem úmyslně zmaří důkaz potřebný pro stranu důkazním břemenem zatíženou. V takovém případě však vůbec nemůže dojít k uložení vysvětlovací povinnosti, protože není splněna podmínka, že povinný musí mít důkaz k dispozici. Zde se využívá tzv. soudcovské dotváření práva. Takový postup soudu ovšem nemá zákonnou oporu, a proto by mělo dojít k jeho obecnému zakotvení v zákoně.

Vysvětlovací povinnost je svou povahou procesní povinností. Pokud dojde k jejímu porušení, soud bude zkoumat zavinění povinného. Následkem nesplnění uložené vysvětlovací povinnosti by mělo být, že soud bude považovat konkrétní skutečnosti, které měly být uloženu povinností vysvětleny za prokázané v neprospěch povinného.

V našem právním řádu není dnes vysvětlovací povinnost výslovně upravena. Soudy však vysvětlovací povinnost ve své judikatuře obecně uznávají. Věcný záměr civilního řádu soudního vysvětlovací povinnost upravuje, ale co se týká předpokladů jejího uložení, ponechává je na právní vědě a praxi. To se mi však nejeví jako vhodné řešení. Dojde sice k obecnému zakotvení vysvětlovací povinnosti v zákonné úpravě, ale pokud nebudou stanoveny podmínky jejího užití, nedojde k naplnění požadavku právní jistoty a předvídatelnosti zákona. Za vhodné považuji, aby se zákonodárce inspiroval již existující úpravou řízení o zpřístupnění důkazního prostředku dle ZNŠHS. Konkrétně možností uložit složení peněžité jistoty straně, která požaduje uložení vysvětlovací povinnosti. Peněžitá jistota by potom sloužila jako prevence zneužívání vysvětlovací povinnosti a k zajištění náhrady škody, která by mohla uložním povinností vzniknout. Jako vhodné spatřuji využití institutu ověření, které by sloužilo k zabránění zneužívání odepření vysvětlovací povinnosti z důvodu ochrany tajemství chráněných zákonem. Rovněž by měl zákon výslovně upravovat sankci za nesplnění vysvětlovací povinnosti. Sankce za nesplnění vysvětlovací povinnosti spočívá v tom, že pokud povinný nesplní vysvětlovací povinnost bez zákonného důvodu, bude soud tvrzení, které mělo být uložnou povinností objasněno, považovat za prokázané.

Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem je důležitým nástrojem pro naplnění práva na spravedlivý proces. V průběhu posledních desetiletí se vysvětlovací povinnost stala součástí nejen právní teorie, ale i soudní praxe. Nejen z tohoto důvodu jsem přesvědčena o tom, že by si vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem zasloužila v nově chystaném procesním předpise daleko větší pozornost.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

1. LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. 1. vydání. Praha: Leges, 2017. 272 s.
2. MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. 177 s.
3. MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 162 s.
4. MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 172 s.
5. MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 253 s.
6. MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 219 s.
7. SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 391 s.
8. SVOBODA, Karel. *Nové instituty českého civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 239 s.
9. WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. 352 s.

Příspěvky ze sborníku

1. KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, Ingrid. Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. ve světle novely občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb. - vysvětlovací důkaz ve sporném řízení? In LAVICKÝ, Petr, SPÁČIL, Jiří (ed). *Macurův jubilejní památník: k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 96–103.
2. NOP, Michal. Proč nejde a nemá jít ve sporném civilním řízení primárně o nalezení pravdy. In MACKOVÁ, Alena a kol. *Aktuální otázky civilního a trestního řízení: se zaměřením na rekodifikaci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu*. Praha: Spolek českých právníků Všeherd, 2016, s. 131–138.

Komentáře

1. KINDL, Jiří, HUBKOVÁ, Pavlína, PAVELKA, TOMÁŠ. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. 627 s.
2. JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení soudcovský komentář. Kniha II. § 79–180 občanského soudního řádu*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 616 s.
3. KRAMAŘÍK, Roman a kol. *Zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 211 s.
4. LAVICKÝ, Petr. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 1088 s.
5. SLÁDEČEK, Vladimír a kol. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2016. 1301 s.
6. SVOBODA, Karel a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 432 s.
7. SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. 1601 s.

Odborné články

1. BALARIN, Jan. Míra důkazu a důkazní břemeno v kontextu hodnocení důkazů v soudní praxi. *Bulletin advokacie*, 2019, roč. 26, č. 1–2, s. 25–33.
2. HAMULÁKOVÁ, Klára, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Kolektivní ochrana práv v nově navrhované úpravě. *Bulletin advokacie*, 2018, roč. 25, č. 12, s. 17–22.
3. CHMELÍČEK, Petr. Vybrané aktuální otázky vývoje civilního procesu v Evropě. *Evropské právo*, 2003, roč. 11, č. 11, s. 1–8.
4. LAVICKÝ, Petr a kol. Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie. *Bulletin advokacie*, 2018, roč. 25, č. 1–2, s. 11–21.
5. LAVICKÝ, Petr, DVOŘÁK, Bohumil. Pro futuro. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 5, s. 153–159.
6. LAVICKÝ, Petr. Flexibilní důkazní břemeno? *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 22, s. 763–767.
7. MACUR, Josef. K problematice určitosti důkazních návrhů v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 2000, roč. 7, č. 4, s. 19–30.
8. MACUR, Josef. Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 5, s. 200–205.

9. MACUR, Josef. Zájem stran na vysvětlení skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999, roč. 6, č. 2, s.10–21.
10. SVOBODA, Karel. Limity aktivního dokazování soudem. Může si soud v civilním řízení dokazovat, co chce? *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 15, s. 562–565.

Právní předpisy

1. Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
2. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

1. Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07
2. Nález Ústavního soudu ze dne 9. května 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17
3. Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. dubna 2015, sp. zn. III. ÚS 3361/14
4. Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. února 2018, sp. zn. IV. ÚS 1586/17
5. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2002, sp. zn. 21 Cdo 762/2001
6. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. března 2006, sp. zn. 21 Cdo 731/2006
7. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2011, sp. zn. Cdo 883/2010
8. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2014, sp. zn. 22 Cdo 2851/2013
9. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2014, sp. zn. 33 Cdo 729/2013
10. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2005, sp. zn. 32 Odo 315/2004
11. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2009, sp. zn. 23 Odo 1612/2006
12. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. května 2014, sp. zn. 29 Cdo 2189/2012
13. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2014, sp. zn. 22 Cdo 1220/2012
14. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. července 2014, sp. zn. 30 Cdo 2822/2013
15. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. února 2015, sp. zn. 28 Cdo 4162/2014
16. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2016, sp. zn. 29 Cdo 5069/2015
17. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2017, sp. zn. 29 Cdo 4484/2016
18. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. dubna 2017, sp. zn. 23 Cdo 1711/2016.
19. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2018, sp. zn. 32 Cdo 3021/2016
20. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. srpna 2014, sp. zn. 1 Cmo 9/2014–108

Jiné

1. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o hromadných žalobách [online]. apps.odok.cz, [cit. 3. června 2019]. Dostupné na <<https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNBA9EXSST>>.
2. Věcný záměr civilního řádu soudního [online]. crs.justice.cz, [cit. 1. června 2019]. Dostupné na <https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf>.

Shrnutí

Diplomová práce s názvem „Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem“ se věnuje pojmu, který slouží k odstranění nezaviněného informačního deficitu strany nezatížené důkazním břemenem. Cílem práce je zhodnocení dosavadního přístupu k vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem a nastínění možného přístupu do budoucna. Jedná se o analýzu právních norem souvisejících s touto problematikou.

Práce je členěna do sedmi kapitol včetně úvodu a závěru. V první se zaměřuji na vymezení základních pojmů, které jsou zásadní pro vysvětlovací povinnost. Těmito pojmy jsou procesní povinnosti a procesní břemena, informační deficit, ediční povinnost a vyšetřovací důkaz. Druhá kapitola se věnuje pojetí vysvětlovací povinnosti v teorii. Ve třetí kapitole analyzuji jednotlivá rozhodnutí soudů. Čtvrtá kapitola se věnuje problematice zpřístupnění důkazního prostředku. Pátá kapitola je věnována věcnému záměru zákona civilního řízení soudního a otázce, zda a jak je v něm reflektována vysvětlovací povinnost. Na základě zjištěných poznatků se potom snažím dojít k *de lege ferenda* úvahám o úpravě vysvětlovací povinnosti.

Diplomová práce vychází z právní úpravy aktuální k 1. 7. 2019.

Abstract

The diploma thesis entitled "Explanatory Duty of the Party that does not Carry any Burden of Proof" is focused on the term that serves to eliminate the unintended information deficit of the party that does not carry any burden of proof. The aim of the thesis is to evaluate the existing approach to the explanatory duties of the party that does not carry any burden of proof and to outline the possible approach to the future. It is an analysis of legal norms related to this issue.

The thesis is divided into the seven chapters including the introduction and the conclusion. In the first chapter, I focus on defining the basic concepts that are essential for the explanatory duty. These concepts are procedural obligations and procedural burdens, deficit of information and investigative evidence. The second chapter of the thesis deals with the concept of explanatory duty in theory. In the third chapter I analyse individual court decisions. The fourth chapter is devoted to the issue of making the evidence accessible. The fifth chapter is devoted to the substantive intent of the law of civil court proceedings and the question whether and how the explanatory duty is reflected in it. On the basis of the findings, I try to achieve reflections *de lege ferenda* on the modification of the explanatory obligation.

The diploma thesis is based on the current legislation as of 1 July 2019.

Klíčová slova

Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem, civilní proces, informační deficit, sporné řízení, důkazní břemeno

Key Words

Explanatory duty, civil procedure, civil contentious procedure, deficit of information, burden of proof